Cam Gibi Değil, Kum Gibi

Birlikte düşünmenin, çoğulluğun ve bağ kurmanın izini süren bir topluluk hikâyesi

Yazarlar: Ali Kadir Aslan, Denya Atar, Eftelya Uzun, Ege Binbay, Kavin Kenar, Melek Horoz, Müge Ayan, Sara Avcı, Sonel Balkan, Sultan Ramazanoğlu, Zührem Avlar

Derleyen: Müge Ayan

İllustrasyon ve Görsel Tasarım: Mina Yancı İbiş

Sanat Elçileri Topluluğu

Bu, Arsuz'da gençlerin bir araya gelerek kurduğu Sanat Elçileri Topluluğu'nun hikâyesi. Bir arada olmanın, hayatta kalmanın en yaratıcı yollarından biri olabileceğini gösteren bir hikâye. Bu bir aradalık, cam gibi değil; kum gibi: Kırmadan, kesmeden; birbirine karışarak, birlikte şekil alarak sürdürülen bir yol arkadaşlığı… Sanat Elçileri Topluluğu, sıradan bir grup olmanın çok ötesinde; hem kendimizle hem birbirimizle yeni bağlar kurduğumuz, birlikte düşünmeyi ve üretmeyi öğrendiğimiz bambaşka bir evren.

Bu 'bambaşkalığın' içini açmak, ne'sini ve nasıl'ını anlamak ve anlatmak için kaleme aldık bu raporu.

Sanat Elçileri Topluluğu'nu kuran 9 genç ve onlara eşlik eden 2 yetişkin olarak, bu anlatıyla; kendi sesini duyurmak isteyen, yaşadıklarına dair söz söyleme hakkı arayan gençlere; gençlerle yol yürüyen sivil toplum çalışanlarına; her gün gençlerle yan yana olan öğretmenlere; gençlerin arayışına kulak vermek isteyen ebeveynlere ve bu deneyimi anlamaya çalışan akademisyenlere sesleniyoruz. Bu hikâye, sadece bizim değil; birlikte düşünmeye, duymaya, dönüşmeye ve dönüştürmeye açık herkesin hikâyesi olsun istiyoruz.

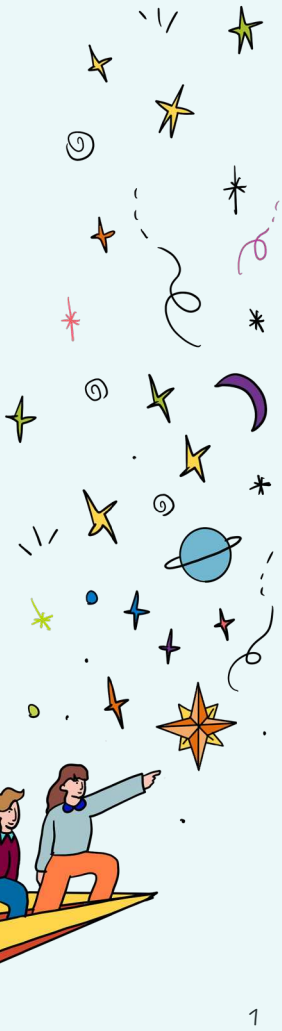

Başlamadan önce minicik bir not düşelim: Metnin birçok yerinde sık sık 'kimi zaman', 'bazen', 'kimimiz şöyle, kimimiz böyle' gibi ifadelere rastlayacaksınız. Bu, metnin kararsızlığı değil; tam aksine, bizde sabit durmayan hallerin ve zamanla değişen ritimlerin izidir. Bu tekrarları, hem çeşitliliğimizi hem de dönüşümümüzü hissettirme çabamız olarak okumanızı dileriz.

Hazırsanız başlayalım. Hazır değilseniz de hiç sorun değil, hikâyenin ortasında da katılabilirsiniz. Biz size yer tutuyor olacağız.

Anlatacağımız hikâye; gözlemlerin, karşılaşmaların ve birlikte geçirilen zamanların içinden süzülen, ***etnografiye*** *göz kırpan bir anlatı. Sunduğu deneyim, bir etkinlikler dizisi olmanın ötesinde; ilişkilerle örülmüş, birlikte şekillenen bir topluluğun yaşantısı. Biz bu topluluğu bir kurmaca evrene benzetiyoruz. Kendi zamanı, mekânı, karakterleri olan sürprizli bir evrene... Hani bir romanın ya da hikâyenin içine dalarsınız da hem karakterlerle hem hikâyeyle bütünleşirsiniz ya, işte tam öyle. Sanat Elçileri Topluluğu gençlerinin hem yazarlığını hem okurluğunu yaptığı bir hikâyeyi anlatacağız size. Kim bilir, satır aralarında belki siz de kendinizden bir iz bulursunuz. Her hikâyenin bir evreni olur malum. Bizim hikâyemizin evrenini de bir takımada oluşturuyor. Bir başka deyişle, hikâyemiz* ***Sanat Elçileri Takımadası****'nda geçiyor.*

Etnografi, *insanların gündelik yaşantılarını, etkileşimlerini ve anlam dünyalarını içeriden kavramaya çalışan bir araştırma ve anlatım yöntemidir.*

Sanat Elçileri Takımadası derken?

Her bir genci bu takımadada bir ***adacık*** *olarak hayâl edebilirsiniz. Kendi iç dünyasıyla, sorularıyla, gel-gitleriyle, renkleriyle... Kimi zaman sessiz, kimi zaman dalgalı; kimi zaman neşeli, kimi zaman içe dönük. Bu adacıkların kıyılarında karşılaşmalar oluyor. Bazen bir bakış, bir kahkaha ya da aynı boya kabına uzanan iki el ...*[*]

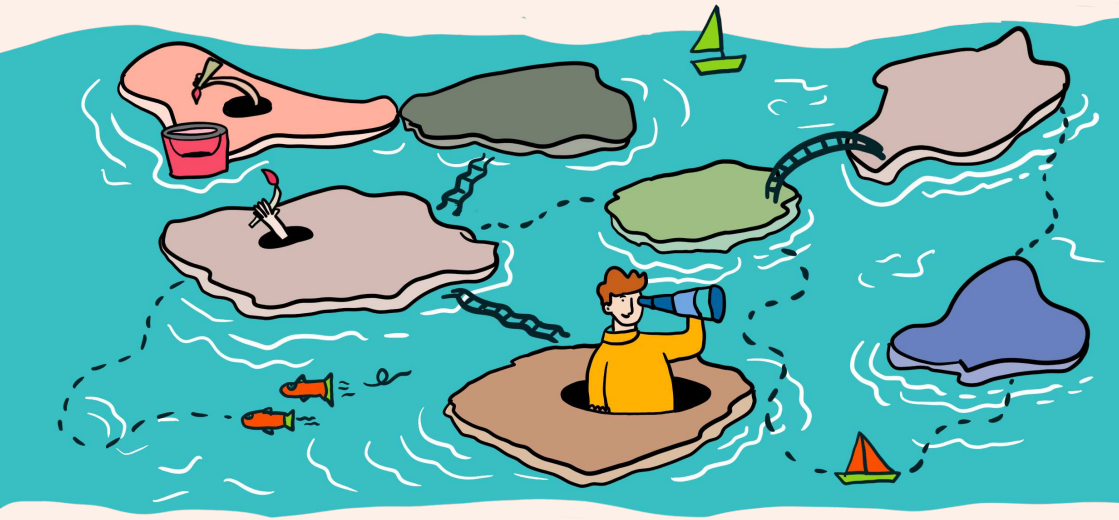

[*] *Potansiyeli gördünüz değil mi? Gerginlik, hatta kavga da çıkabilir! Öte yandan, paylaşım alanının tetiklediği bambaşka bir dostluğun temellerinin atılmasına da gebe... Bakalım, neler olacak?*

*Zamanla kıyılardan **geçitler** beliriyor. Adacıklar arasında görünmez patikalar açılıyor, köprüler kuruluyor. Birlikte şarkılar söyleniyor, oyunlar oynanıyor, sanatın sunduğu türlü olanaklar doyasıya değerlendiriliyor. Ve istisnasız her seferinde aynı sofranın etrafında toplanılıyor. Böylelikle ortak bir alan doğuyor: **Yaşantılar Adası**. Orada zaman okul ziline göre değil, duyguların ve ilişkilerin ritmine göre akıyor. Kâh hızlı, kâh yavaş... Ama her zaman birlikte. Bu adada hata yapmak da mümkün, saçmalamak da. Cümle kurmadan anlaşmak ve birlikte sessizleşmek de...*

*Tüm bu yaşantılar ve karşılaşmalar, yavaş yavaş yeni bir düşünme biçimini mümkün kılıyor: "Ne yapmalıyım?" sorusu, yerini "Biz neyi mümkün kılabiliriz?" sorusuna bırakıyor. Bu yeni soruyla birlikte, topluluğun üzerine yavaş yavaş bir atmosfer yayılıyor: **Olasılıklar Bulutu.***

*Olasılıklar Bulutu, biz gençlerin deneyimlediği her şeyin ardından geriye kalan iklim. Karar verilememiş fikirler, saçma gibi görünen ama değerli olan denemeler, yargılamadan kulak verilen sesler... İşte bütün bunlar, düşünmeyi serbest bırakan, yaratıcılığı mümkün kılan bir atmosfer yaratıyor. Bu atmosferde **umut** kendine yer buluyor. En önemlisi de; bu bulut, **daha adil bir dünyanın hayâlini kurmakla kalmayıp**, o hayâl için **birlikte harekete geçme cesareti** veriyor.*

'Kurmaca evreni' her ne kadar bir metafor olarak kullansak da; bu aynı zamanda birlikte kurduğumuz, yaşadığımız ve dönüştüğümüz gerçek bir alan. Bu evrenin sınırları sabit değil; birbirimizle temas ettikçe, birlikte hayâl kurdukça genişleyip derinleşiyor.

En güzeli de ne biliyor musunuz? Bu hikâye hâlâ yazılmaya devam ediyor. Yeni cümleler, yeni sürprizler, yeni ihtimallerle.

Bu evren neye yaslanıyor?

Bu rapor, bizim topluluk olma deneyimimizi anlatmakla kalmıyor; bu deneyimin nasıl mümkün hale geldiğini de anlamaya çalışıyor. "Ne yaptık?" sorusunun yanında, "Bu neyi değiştirdi?", "Neyi açığa çıkardı?", "Nasıl bir düşünme ve ilişki zemini üzerine kuruldu?" gibi sorular da bizim için önemli. Zira bir topluluğu anlamak sadece onun etkinliklerine değil, o etkinlikleri mümkün kılan düşünsel yapıya ve ilişkilenme biçimine de bakmayı gerektiriyor.[*]

Burada kurulan kurmaca evreni, bir benzetme olmanın ötesinde; düşünülmüş, dert edilmiş ve belirli kavrayışlara yaslanmış bir topluluk modeline işaret ediyor. Bu nedenle, geliştirdiğimiz modeli daha derinlikli okuyabilmenizi sağlamak ve bu modelin kişisel bir ilhamdan ibaret olmadığını; güçlü bir pedagojik ve toplumsal tahayyülün parçası olduğunu göstermek için teorik bir çerçeve ile başlamayı gerekli bulduk.

Bu çerçevede bize yön veren dört düşünür var: Paulo Freire (eğitim kuramcısı), Arjun Appadurai (antropolog), Etienne Wenger (öğrenme kuramcısı) ve Jean Lave (antropolog). Farklı yerlerden konuşuyor gibi görünseler de, kurduğumuz evrenin yapı taşlarında hepsinin izi var.

Paulo Freire ile düşünmek: Cevaplardan çok soruların izinden gitmek

Freire'yi düşünürken, aklımıza önce sorular geliyor; çünkü onun için öğrenmek, cevabı zaten belli olan şeyleri ezberlemek değil, cevabı birlikte arayacağımız sorular sormak demek. Öğrenme dediği şey, bir anlatma-anlama sürecindense, birlikte kurulan, birlikte dönüştürülen bir anlam alanı. Bu yüzden Freire'nin 'problem tanımlayıcı eğitim' yaklaşımı bize çok yakın geliyor. Sorularla düşünmenin, başka türlü ihtimalleri araştırmanın, doğruya birlikte yaklaşmanın yollarını arıyoruz biz de. Bu yüzden, çoğu zaman cevaplardan çok soruları seviyoruz.

[*] *Bu cümlede yer alan 'topluluk' ifadesini 'herhangi bir topluluğu' diye de okuyabilirsiniz, 'Sanat Elçileri Topluluğunu' diye de.*

Freire'nin çokça eleştirdiği 'bankacı eğitim modeli' de tanıdık geliyor bize. Freire bu modele 'bankacı' diyor; çünkü öğrenciyi, içine bilgi yatırılan bir hesap gibi gören bir anlayış bu. Her şeyin cevabı çoktan belirlenmiş, tahtaya çoktan yazılmış gibi. Oysa bizim için düşünmek, başkalarının düşündüklerini tekrar etmekten ibaret değil. Kendi sesimizi bulabilmek, fikrimizi şekillendirebilmek, bir cümleyi kurarken onu gerçekten bize ait kılabilmek önemli. Bu yüzden birlikte düşündüğümüzde, düşünmenin alanı da genişliyor, dili de.

Değinmek istediğimiz bir başka kavram da Freire'nin 'eleştirel bilinç' kavramı. Bu kavram, fark etmenin ötesine geçerek, değiştirme ihtimaliyle düşünen bir bilince işaret ediyor. "Neden böyle?" diye soran, "Başka nasıl olabilir?" diye düşünen bir açıklığa kapı aralıyor.

Gelelim özgürleşmeye... Bu kelime büyük geliyor ama biz ona da yakından bakmayı seviyoruz. Freire'ye göre özgürleşme dışarıdan verilen bir şey değil; içeriden başlayan bir yolculuk. Raporun ilerleyen kısımlarında tohum metaforuna başvurarak anlatacağız size bunu: Kendi toprağımızda, kendi ritmimizle bir şeyler büyütmeye çalışmak. Herkesin toprağı başka, herkesin yolu ayrı, ama bu farklılıklar bizi uzaklaştırmıyor; yan yana getiriyor. Böylelikle dönüşüm, tek başına değil, birlikte mümkün oluyor.

Etienne Wenger ve Jean Lave ile düşünmek: Toplumsal bir pratik olarak topluluk fikri

Lave ve Wenger, öğrenmenin bireysel bir zihinsel süreçtense, topluluk içinde oluşan toplumsal bir pratik olduğunu söylüyor. Diyorlar ki: İnsanlar bir araya geldiklerinde; bilgi alışverişi yapmanın yanı sıra birlikte anlam üretir, bir dil geliştirir, tekrar eden davranış biçimleri ve ritüeller kurarlar. İşte bu da onları bir 'öğrenenler topluluğu' yapar.*

Sanat Elçileri Topluluğumuz, tam da bu anlamda bir öğrenenler topluluğu olarak nitelendirilebilir. Biz içerik tüketen katılımcılar değil; kendi yollarını arayan, birlikte üretmeyi deneyimleyen, ilişki kurdukça dönüşen özneleriz. Ortak oyunlarımız, sanat etkinliklerimiz, birlikte çaldığımız ve söylediğimiz şarkılar, danslarımız ve paylaştığımız sessizlikler… Bunların hepsi, Wenger'in 'ortak repertuar' dediği şeyi oluşturuyor.

* *Bunu İngilizce'deki 'community of practice' kavramının karşılığı olarak kullanıyoruz, çevirinin kısıtlılığının farkında olarak.*

Bu repertuar sayesinde, topluluğun içinde bir anlam dünyası kuruluyor. Bu dünya, bireylerin kendi iç adacıklarından çıkarak başkalarının kıyılarına varmasını sağlıyor. Ve her yeni karşılaşma, bu dünyayı biraz daha genişletiyor.

Arjun Appadurai ile düşünmek: Hayâl gücü, kültürel eylem ve olasılıklar

Appadurai için hayâl gücü, bireysel bir düşün ötesinde toplumsal bir güçtür. Hayâl etmek/tahayyül etmek, başka bir dünyanın mümkün olabileceğini görmeye, inanmaya ve harekete geçmeye dair bir yetidir. Bizim için de hayâl kurabilmek, dünyayla ilişki kurmanın, ona müdahale etmenin ilk adımı oldu.

Appadurai'nin 'hayâl gücü'nü toplumsal bir pratik olarak ele alması bizim için çok kıymetli. Ona göre hayâl kurmak, bireylerin gündelik deneyimlerinden ve karşılaştıkları yapısal eşitsizliklerden beslenir; yani hem kişisel bir deneyim hem de kolektif bir karşı çıkıştır. Bu anlamda hayâl gücü, sadece alternatif bir gelecek tasarısı değil, bugünün koşullarına yöneltilmiş eleştirel bir müdahaledir.

Hayâl gücü bizim için de bir yön arayışı. Harekete geçmeden önce birbirimize dönmemizi sağlayan bir kuvvet. Birbirimize bakarak, birlikte düşünerek, başka ihtimalleri birlikte yokladığımız, birlikte kurcaladığımız bir alan.

Yukarıda özetlediğimiz yaklaşım, bizim için düşünsel bir çerçeve değil yalnızca. Birlikte var olduğumuz her anın içinde filizlenen bir anlayış esasen. Bu anlayışla, Sanat Elçileri Takımadası'nda birlikte hayâl kurduğumuz bir atmosfer oluşuyor. Hata yapma özgürlüğümüzün olduğu, saçmalamanın kınanmayıp aksine teşvik edildiği, her fikrin biricikliğiyle ciddiye alındığı bir ortam… Bu ortam, topluluğun üzerine yayılan, onu sarıp sarmalayan bir iklim yaratıyor: ***Olasılıklar Bulutu****. Bu bulut, hayâl gücünü serbest bırakıyor, bizlerin "****Ne yapmalıyım?****" sorusunun ötesine geçerek "****Birlikte neyi mümkün kılabiliriz?****" sorusuna yönelmemizi sağlıyor.*

Böylelikle bireysel dönüşümün ötesine geçiyoruz. Daha adil bir dünya tahayyülünün kapısını aralıyoruz.

Sanat Elçileri Takımadası

Bu düşünsel zeminden beslenen bütün pratiklerimiz, topluluğumuzu bir öğrenme, görünür olma, hayâl kurma ve birlikte eyleme alanı haline getirdi. Bu kavramların topluluğun içinde nasıl hayat bulduğunu birlikte inceleyebileceğimiz bir gezintiye çıkma zamanı geldi artık. Sanat Elçileri Takımadası yolcusu kalmasın. Önümüze küçük bir harita açalım önce. Yolumuzu bulmamıza rehberlik etsin diye.✱

Projenin başında her birimizle ayrı ayrı, projede bizi nelerin beklediğinin anlatıldığı derinlemesine görüşmeler yapıldı. Bizi nelerin heyecanlandırdığını paylaşma fırsatı da bulduk bu görüşmelerde. Daha bu aşamada anlaşılmış oldu görsel sanatlar ağırlıklı yapılan proje hazırlıklarının yeterli olmayacağı. Birimiz annesinin zoruyla gelmişti, birimiz yalnızca arkadaşı yalnız kalmasın diye. Arkadaşı için gelen arkadaşımız resme ilgisinin de 'yeteneği'nin de olmadığını ifade ediyordu. Dört şiir kaleme alıp, tiyatro oyununda da yer alacağını, bununla kalmayıp bir de tablo yapacağını bilmiyorduk henüz. Şiirleri uçuş uçuş kumaşlar üzerinde sergilendiğinde öğretmenlerinin de dahil olduğu pek çok sergi ziyaretçisinin dikkatini çekecekti. Bazılarımız resme ilgi duymadığını, ama müziğe heyecanlandığını söylüyordu. Birimiz resim yapmak istemediğini ama "tiyatro aşığı" olduğunu… Böylelikle müzik ve tiyatro da girecekti Yaşantılar Adamıza. 'İçimizden Biri' isimli tiyatro oyununu yazacak ve oynayacak olan Sanat Elçileri Tiyatro Topluluğu ve 'Biz hâlâ buradayız' ve 'Sahilde' isimli müzik parçalarını ortaya çıkaracak olan Sanat Elçileri Müzik Topluluğu doğacaktı.

✱ *Tabii ki arada bilmediğimiz, farklı yollara sapma hakkımız her zaman baki. Hep aynı yolu kullanırsak nasıl yeni ihtimallere açılabiliriz ki?*

Atölyeler ilerledikçe sürprizler çoğalıyordu. "Aslında ben bir de tablo denemek istiyorum," diyen eller fırçaya uzanıyordu. Biz "Şunu da dener miyiz?" diye sordukça atölyelerin kapsamı genişliyordu. Dramaturgiden gençlik tiyatrosuna, illüstrasyondan dışavurumcu sanatlara, küratörlükten katılımcı mimarlığa kadar farklı alanlardan uzmanlar ve sanatçılar atölyelerimize katkı sunuyordu. Yaşantılar Adası gittikçe hareketleniyordu.

Projenin ilk kurgulandığı haliyle 'görsel sanatlar odaklı' sanatsal etkinlikler, bizlerin merakı sayesinde müzik, şiir, tiyatro gibi alanlara doğru dallanıp budaklanıyor; sanatın yanına hareket ekleniyordu. Bazılarımız en baştan coşkuyla atılıyor, bazılarımızsa önce izleyici olmayı tercih ediyor, yavaş yavaş ortamın heyecanına kendini kaptırıp üretmeye başlıyordu. Ama bütün bu hareketlilikte ortak olan şey, "Benim burada var olabileceğim, sesimi bulabileceğim, belki de kendimi bile şaşırtabileceğim alanlar var," hissiydi.

Süreç boyunca nice sürprizle karşılaştık: bizi şaşırtan anlarla, içimizde kıvılcımlar yakan fikirlerle, birbirimizden esinlendiğimiz buluşmalarla… Her biri, bu evrenin başka katmanlarını görmeye, daha içeriden bakmaya çağırdı bizi. Şimdi birlikte bir adım daha yaklaşalım: Bu 'paylaşım alanı' biz gençler için nasıl bir dönüşüm yarattı? Hangi hissiyatlarla, hangi sorularla üretmeye yöneldik? Bu kıymetli değişimi birlikte anlamlandırmaya çalışalım.

İLK DURAĞIMIZ:
ADACIKLAR

Yazdık, çizdik, birlikte ürettik; aynı notalara eşlik ettik, aynı sahneyi paylaştık. Ortaklıklarımızın sesini duyduk, benzerliklerimizi keşfettik. Ama her birimizin farklı soruları, yönelimleri, ihtiyaçları da vardı. Kimimiz için bir fırça, ilk kez tuttuğu bir cesaretti. Kimimiz arkadaşının yanında olmak istemişti. Kimi ise nicedir içini dökecek bir yer arıyordu. Aynı etkinliğin içinde, hepimizin hikâyesi başkaydı.

Her genç = bir adacık

Her birimizi birer adacık olarak hayâl edebilirsiniz. Her adacığın belki bir iç bahçesi, bir rüzgârlı tepesi, bir sessiz koyu vardır. Ve tabii toprağı... Kiminin hemen ellerini gömdüğü, kiminin önce uzaktan baktığı. Belki daha önce hiç dokunmadığından bu toprağa, ilk başta biraz çekindiği.

Şimdi burada birlikte geçirdiğimiz zamanla… Herkes kendi ritminde toprağını tanımaya başlıyor. Bu tanıma süreci, bir tür içsel keşif yolculuğu aslında. Herkes, kendi bahçesine birer birer tohumlarını ekiyor: "Ben kimim?", "Neleri severim?", "Hangi özelliklerim bana engel oluyor, hangileri beni güçlü kılıyor?" gibi sorularla... Tam bu noktada Freire sanki bize göz kırpıyor: Her birey, kendi özgürleşmesinin tohumlarını yine kendi toprağına ekerken... Sorularımızın yanıtları hemen belirmiyor. Önce bir renk, bir sözcük, bir melodi düşüyor toprağa. Sonra zaman kendi işini yapıyor. Toprak ağır ağır çalışıyor. Ta ki bir gün, ilk filiz minik bir hareketle baş gösterinceye kadar.

Bir yandan her birimiz kendi ritmimizde ilerliyoruz, bir yandan da usul usul birbirimizin toprağını tanımaya başlıyoruz. Topluluğun içinde bireysel dönüşümlerin yanı sıra birlikte kurduğumuz bir 'anlam dünyası' da filizleniyor. Böyle böyle, Lave ve Wenger'in 'öğrenenler topluluğu' dediği şeye doğru adım adım yaklaşıyoruz. Nasıl bağlar kurduğumuzu, nasıl bir topluluk haline geldiğimizi daha yakından anlatacağız. Ama şimdilik, kendi adacıklarımızda kalalım.

Bu adacıklarda kalmak, bizi yavaş yavaş içimize dönmeye çağırıyor. Kendi iç bahçemize doğru yol almak ise her zaman kolay olmuyor. İçimize bakmak, hele ki kendimizi dönüştürmeye cesaret etmek zorlu bir süreç. Ama yine de bir yerden başlamak mümkün. İlk adımlar çoğu zaman daha ulaşılabilir yerlerden atılıyor. Mesela, meslek seçimlerine dair içsel ışıklar yanmaya başlıyor:

Birimiz, anlatmaktan ve anlaşılmaktan ne kadar beslendiğini fark ediyor; zihninde tur rehberliği fikri beliriyor. Bu fikre, içinde anlatmaya ve anlamaya yer veren başka mesleklere dair bir merak da eşlik ediyor. Bir diğerimiz, Aylin Vartanyan'ın kolaylaştırdığı dışavurumcu sanatlar atölyesinde bir orkestra şefini canlandırdıktan sonra bu mesleğe ilgi duymaya başlıyor. Sanat Elçileri Tiyatro Topluluğu'nun sahnelediği 'İçimizden Biri' oyununun provaları sırasında, yönetmenimiz Ece Zeynep Taşkın'la birlikte çalışırken birimiz yönetmenliğe ilgi duyduğunu keşfediyor. O anı anlatırken şöyle diyor:

"Orada bunu fark ettiğimde bir şeyler benim için değişti… Ve dedim ki, 'Burası, benim geleceğimi bile tasarlayabileceğim bir yer!'"

Bu örnekler, bir mekânın, bir sesin ya da bir kişinin bize nasıl bir yön duygusu verdiğini gösteriyor; çünkü fark etmenin ve dönüşmenin yolları her zaman bildiğimiz yerlerden geçmiyor.

"Ben buradayım": Görünürlük ve aidiyet

Söz şimdi, kendi ifadesini bulmaya başlayan bir arkadaşımızda: "Ben şiirlerimi ilk defa burada paylaştım. Normalde yakın arkadaşlarım dışında kimseye göstermezdim. Hece ölçüsüdür, şudur budur… Hiçbir şeye uymadığım için. Kendime ait bir tarzım var." Bu sözlerde, katı kuralların dışına çıkıldığında yaratıcı ifadenin nasıl serpilebildiğine dair bir ipucu saklı.

Daha önce, bir gün kitap çıkarırsa takma isim kullanmayı düşünen arkadaşımız; şimdi aynı kitapta kendi ismini görmek istediğini söylüyor. Bu karar değişikliğinin ardında, kendini değerli hissettiği bu ortamın etkisi büyük. Bu anlatı; içsel bir keşif olmanın ötesinde, kendini ait ve değerli hissetmenin verdiği güvenle şekillenen bir dönüşümü de yansıtıyor. Yukarıda dışarıdan gelen etkilerin içimizde nasıl bir kıpırtı yarattığını görmüştük. İşte bu kıpırtı artık özgüvene, cesarete dönüşüyor; "Ben buradayım," diyor.

İhtiyaçlar, haklar ve içsel uyanışlar

Yalnızca mesleklere yönelik ufkumuz genişlemekle kalmıyor bu yolculukta; aynı zamanda ihtiyaçlarımız ve haklarımız da kendini göstermeye başlıyor, su yüzüne çıkan kabarcıklar misali. Haydi bir başka arkadaşımıza kulak verelim şimdi de:

"Uzun zamandır kendimi iyi hissetmiyordum. Yani bunalmıştım, bir şey yapmak istemiyordum, uyumak istiyordum. En son ne zaman gerçekten mutlu hissetmiştim, insanlarla çekinmeden gülebilmiştim, birine kendimi gerçekten açabilmiştim? Ne zaman birine gerçekten güvenmiştim? Benim de ruhumun ihtiyaçları var, herkesin vardır. Bu ihtiyaçlarım en son ne zaman karşılanmıştı? Karşılanmadığını da fark etmiyordum, çünkü artık o kadar arka plan atmıştım ki ben bu hisleri, bu duyguların varlıklarını ben de unutmuştum. Beni sıkan, boğan şeylerden nefes alma ihtiyacı hissettiğimi bile anlamıyordum artık, çünkü o kadar alışmıştım ki bu duruma ve başıma gelen her şeye.

Buraya geldiğim zaman, Sanat Elçileri Topluluğu'na katıldığım zaman diyebildim ben; 'Benim böyle bir şeye ihtiyacım varmış,' diye. Burada fark ettim benim de bazı ihtiyaçlarım ve haklarım olduğunu."

Bu hissizleşme hali ne yazık ki çoğumuz için tanıdık, ama Sanat Elçileri Topluluğu'nda bir arada olmak iyi geliyor. Bir o kadar iyi gelen de ne biliyor musunuz? Yaratıcılık alanının açılması. Sanatın kendisi içimizi kımıldatıyor, içimizde donmuş olanı çözüyor, can suyu oluyor bize. Bu dönüşümün izlerini, ileride Yaşantılar Adası'ndan söz ederken daha yakından paylaşacağız.

İçimizde bastırdığımız ihtiyaçlar görünür olmaya başladıkça, sadece kendimizi değil, çevremizi de başka bir gözle görmeye başlıyoruz. Aramızdan birinin ifadesiyle: "Kendini tanımayan bir insan çevreyi de tanıyamayabilir. Çevreyi tanımazsa, sorunların temelinde yatan nedenleri göremez. Bir sorunun nasıl düzeltileceği hakkında da fikir yürütemez." Ufukta beliren o ince ama kararlı ışığı, bir başka deyişle Olasılıklar Bulutu'nu, sizin de sezdiğinizi tahmin ediyoruz: Kendi içine bakabilen biri, dünyaya da başka türlü bakabiliyor. Daha adil bir dünya için sorumluluk almanın ilk açıklığı işte böyle beliriyor.

Kendin olmanın hafifliği

İçsel keşif, bazılarımız için davranışlarımızı fark etmenin ve dönüştürmenin kapısını aralıyor. Mesela başkalarını yargılamaktan vazgeçiyoruz. Bu kolayca olmuyor elbette. Bazen kendimizi yine eski reflekslerin içinde yakalıyoruz. Ama yargılanmadığımız bir ortamın havasını solumanın bizi ne kadar iyi hissettirdiğinin farkındayız artık. Bu da daha önce dokunmaya korktuğumuz yanlarımızla yüzleşebilir hale getiriyor bizi. Özgür bir alan bulmak, kendini tanımak için meğer ne çok kapı açıyormuş, hep birlikte görüyoruz.

Bir arkadaşımızın sözleri, birçoğumuzun içinden geçenleri dile getiriyor: "Burası bizi o baskı dünyasından çıkarıp bambaşka bir dünyayı yaşattı bize. 'Çocuk olabilirsiniz hâlâ; o çocukluğu yaşamak hakkınız.' demiş oldu bir bakıma." Dışarıdaki kimlik baskısı, "artık büyüdünüz" dayatması, "sorumluluk almak zorundasınız" söylemi... Belki de fark etmeden bizi katılaştırmıştı. Ama bu adacıklarda kendimize alan açmak, içimizdeki çocukla tekrar tanışmak ve hatta birbirimizin içindeki çocuğa bakarak gülümsemek bizi hafifletiyor.

Anlayacağınız, adacıklarda büyümek zorunlu değil, ama olan her şey anlamlı. İşin en kıymetli yanlarından biri de, yetişkinlerin bu çemberin içinde aynı coşkuyla yer alması. 'Büyümek' kavramının başka bir yorumunu sunmaları, "Hâlâ çocuk olabilirsin," diye cesaret vermeleri, hepimize güç veriyor. Meğer büyümek; eğlenceyi, saçmalamayı, merakı öldürmek değilmiş. Tam tersine, onlarla birlikte sorumluluk almak ve dünyayı dönüştürme heyecanına kapılmakmış. Şimdi bu güvenli ve oyunsu çemberin içinde herkes, kendi ritminde yol alıyor. Kimimiz uzun uzun oturup, sadece toprağına bakıyor, kimimiz heyecanla kazmaya başlıyor, kimimiz eski bir tohumu toprağa geri gömüyor.

Bunların hiçbiri diğerinden 'üstün' ya da 'eksik' değil. Bizim için asıl özgürleşme de burada başlıyor. ✱ *Aramızdaki yetişkinlerin bizi bu anlamda teşvik ettiğini bilmekse bizi güvende hissettiriyor, kendi yolumuzu çizebilme özgüveni veriyor. İçimizden yükselen 'yapabilirim' duygusu eşlik ediyor tüm bunlara. O an, gökyüzünde yine Olasılıklar Bulutu beliriyor; yollar çoğalıyor, ihtimaller görünür hale geliyor. Etkinliklerimize yalnızca rehberlik etmekle kalmayıp aynı zamanda katılan, bizimle birlikte zıplayan, gülen, düşünen yetişkinlerin içlerindeki çocuğu yaşatabildiklerini görmek; bizim için hem ilham verici hem de umut dolu bir karşılaşmaya dönüşüyor.*

Burada bizi rahatlatan ve iyileştiren bir şey daha var: Sadece kendimiz olabilmek. Birimizin ifadesiyle: "Dışarıda birinin kardeşi, birinin ablası, abisi, birinin çocuğu, birinin kuzeni, okulda öğrenci, hep bir şey oluyorum. Ama burada sadece kendim olabiliyorum. Kendi ilgi alanlarımla, mental açıdan yaşadıklarımla, henüz yaşamadıklarım, belki de yaşayacaklarımla… Sadece kendimim. Bu da kendimi çok güvende ve umutlu hissettiriyor."

Bir arkadaşımızın 'okul insanda heves bırakmıyor' deyişi, içimizde biriken sıkışmışlığı seslendiriyor. Çünkü okulun katı yapısı ve sınav stresi de kendimiz olabilmemizin önünü kesiyor. Arkadaşımız şöyle sürdürüyor anlatısını: "Burası benim kaybettiğim hevesimi yeniden bulabilmemi sağladı. Hevesimi kaçıran şeyleri hem görebilmeye başladım hem de bunu kendi içimde, yara aldığım kısımda tedavi edebilmeye... 'Yapabilirim' diye düşünebilmeye... Etrafımda bir sürü olumsuz şey var ama ben gücüm yettiğince mücadele edebilirim."

✱ *Gençlerin kendi yollarını çizebilmesi için sadece bir alanın varlığı değil, o alanda kendilerini desteklenmiş hissetmeleri de önemli.*

Biz olmanın izini sürerken

Gördüğünüz gibi, yalnızca 'resim yapma' ya da 'şiir yazma' gibi sınırlı başlıkların olmaması bizim için özgürleştirici oluyor. Bizi özgürleştiren, kendimizle ve başkalarıyla gerçek bağlar kurmamızı sağlayan bir dünya bu. Bu dünya bize gerçekten iyi geliyor. Sahneye çıkıp tiyatro yaparken, dans ederken, daha önce hiç paylaşmadığımız duygulara yer açarken şifa buluyoruz. Böylece kendimize yaklaşmakla kalmıyor, bir topluluk içinde var olmanın dilini ve ritmini de çözmeye başlıyoruz.

Her birimizin yaşadığı içsel dönüşüm ortak bir zeminde buluştuğunda, "Ben kimim?" kadar "Biz kimiz?" sorusu da yankı buluyor içimizde. İlerleyen sayfalarda, birlikte nasıl örgütlendiğimizi ve ortak sorunları nasıl tanımladığımızı anlatacağız. "Farklı adımlar atabilir miyiz?" sorusunu hangi yollarla birlikte düşünmeye başladığımızı da… Ama şimdiden söyleyebiliriz ki: Çocuk yanıyla temas kuran, kendini ve çevresini yeniden tanıyan bir topluluk, çok daha güçlü bir 'biz' kurabiliyor.

Şimdi adacıklarımızdan çıkıp kıyıların nasıl birleştiğine, paylaşımların nasıl çoğaldığına doğru bir yolculuğa hazırlanıyoruz. Kim bilir, belki orada bizi yeni sürprizler, yeni ihtimaller bekliyordur...

İKİNCİ DURAĞIMIZ: GEÇİTLER

Bu bölümde, adacıklar arasında kurulan farklı geçitlerin izini süreceğiz. Geçitler, topluluğumuzda bağ kurmanın yollarını anlatmak için kullandığımız bir metafor. Bazen bir köprü oluyor bu geçit; hızlıca kurulan ama güçlü. Bazen bir patika; sessiz, sabırlı ve zamanla açılan. Bazense bir tekne ya da yüze yüze geçen biri... Her geçit, başka bir yaklaşma biçimini temsil ediyor.

Peki bu geçitler nasıl oluştu? Birbirimizle ilk karşılaştığımızda, herkes kendi adacığında gibiydi. Ama insan tek başına bir adada sonsuza kadar yaşayamaz. Diğer adalara uzanma, orada neler olduğunu görme, birlikte bir şeyler yapma ihtiyacı duyar. Bu yolculukta kıyılar belirir önce; sonra patikalar açılır, köprüler kurulur, tekneler yola hazırlanır. Ama hepsinin olmazsa olmazı güven ortamının kurulması. Oradan başlayalım.

Güven ortamı: Olmazsa olmazımız

Güven ortamının kurulması öyle kendiliğinden olmuyor. İlk gün toplandığımızda topluluk kurallarımızı birlikte belirledik, bir kağıda yazıp görünür bir yere astık. Bunlar kağıt üstünde basit görünse de, gerçekten uygulayabilmek için kıyılarda sabır, patikalarda bekleyiş, köprülerde açıklık ve dikkat gerek. Sanat Elçileri Takımadası'nda gerçekleşen her şey, kurduğumuz güven ortamına yaslanıyor. Kapsayıcılık ve katılımcılık, bu zemin olmadan filizlenmiyor.

UNICEF'e göre kapsayıcılık her çocuğun; kimliği, geçmişi, becerileri ya da ihtiyaçları ne olursa olsun eşit değer gördüğü ve dışlanmadan yer alabildiği bir ortam yaratmak demek. Fırsatların adil biçimde sunulduğu, farklılıkların birlikte anlam üretmenin önünü açtığı bu anlayış, fiziksel erişimin ötesine geçiyor; duygusal ve sosyal aidiyet hissinin sağlanmasını da içeriyor. Bizim de topluluğumuzda hedeflediğimiz tam olarak buydu: Herkesin kendini güvende, ait ve yetkin hissetmesi.

Katılım ise sadece 'orada olmak'tan ibaret değil. **Roger Hart'ın "Katılım Merdiveni" modeli,** çocukların ve gençlerin karar alma süreçlerine ne derece dahil edildiğini gösteren sekiz basamaklı bir çerçeve sunuyor. Gerçek katılım, gençlerin düşüncelerinin duyulduğu, dikkate alındığı ve eyleme dönüştüğü basamaklarda mümkün oluyor. **Lundy modeli**ne göre de katılım, yalnızca konuşma fırsatını değil; aynı zamanda **ortam (space), ifade (voice), dinleyici (audience) ve etkileme (influence)** unsurlarını da içeriyor. Yani gençlerin fikirlerini rahatça ifade edebilecekleri güvenli bir alan yaratmakla kalmıyor, bu fikirlerin duyulmasını ve bir karşılık bulmasını da gerektiriyor.

Sanat Elçileri Takımadası'nda bu anlayışları bir teori olarak görmenin ötesinde, günlük yaşantımızın bir parçası olarak benimsiyoruz. Katılım ve kapsayıcılık, bizim için kutlanacak ayrıcalıklar değil; topluluğumuzun birlikte nefes alabilmesini sağlayan temel ilkeler.

Güven böyle dikkatle kurulduğunda, kıyılar beliriyor; diğer adalara yaklaşmak mümkün hale geliyor.

Kıyılar: Belirsizlikten yakınlığa

Kıyılar, geçidin hemen öncesindeki tereddüt bölgesi; aynı zamanda bir temas eşiği: Henüz karşı kıyıya nasıl bağlanacağımızı bilmiyoruz, ama artık kendi sınırlarımızda durmayacağımızı da hissediyoruz.

Arnold van Gennep'in Geçiş Ritüelleri Modeli

Eşik öncesi (Geçişe hazırlık süreci)
Kişi henüz yeni duruma adım atmamıştır ama eski konumundan da ayrılmaya başlamıştır. Bu aşama, belirsizlik ve gözlemle geçen bir iç hazırlık sürecidir.

Eşik (Geçiş süreci)
Kişi artık eski halinden çıkmıştır ama yenisine tam olarak geçmemiştir. Bu ara evrede, değişim ve dönüşüm başlar; kişi "arada"dır.

Eşik sonrası (Katılım ve kaynaşma süreci)
Kişi yeni yapıya, gruba ya da role kabul edilir. Artık geçiş tamamlanmıştır; topluluğun bir parçası haline gelir.

Antropolog Arnold van Gennep, hayatımızdaki dönüşümlerin üç aşamada gerçekleştiğini söylüyor: Eşik öncesi (geçişe hazırlık süreci), Eşik (geçiş süreci) ve Eşik sonrası (katılım ve kaynaşma süreci). Kıyı, ilk aşama olan eşik öncesine denk geliyor, yani geçişe hazırlık sürecine. Artık eski yerde durmak mümkün değil ama yeni yere geçmek için de cesaret toplanması gerekiyor. İleride patikaların, köprülerin, teknelerin temsil ettiği farklı bağ kurma biçimlerimizi anlatacağız. Şimdilik kıyıdayız; o ilk temas eşiğinde.

'Kal gelmişçesine' duruyoruz öylece. Biraz geri planda, pek dahil olmadan, ama orada olarak. Bedenimiz yerinde sabit. Gözlerimiz karşı kıyıda geziniyor merakla. Dalgaların sesine karışan ayak seslerine kulak kesiliyoruz. Biri seslense, hemen ona yönelecek kadar hazırız ama henüz kıpırdayamıyoruz. Ne de olsa, bir adadan diğerine geçmek kolay değil: Arada mesafe var, belirsizlik var. Tıpkı pek çoğumuzun bu ortama ilk kez geldiğinde "Burada beni yargılarlar mı, rahatsız olur muyum?" diye düşündüğü gibi.

Hepimiz okulda zaten fazlasıyla yoruluyor, gelecek kaygısıyla boğuşuyor, derslerin ve sınavların yükü altında eziliyoruz, bu nedenle "Kimseyle uzun uzadıya muhabbet edecek gücüm yok," diye düşünecek kadar yıpranmış hissediyoruz kendimizi, kıyıya ilk ayak bastığımızda. Derken ayağımızın ucunu değdiriyoruz suya; biraz tedirgin... Su, ilk anda serin geliyor; alışkın olmadığımız bir his. Bir an gerisin geriye dönmek geçiyor aklımızdan, güvenli adacığımıza. Ama bir cesaret, sokuyoruz ayağımızı suya. Önce serin bir ürperti... O serinlik içimize işliyor; hafifçe ürpersek de alışmaya başlıyoruz. Sonra o serinliğin içinde bir denge buluyoruz. Bırakıyoruz kendimizi suyun ritmine. Gittikçe alışıyoruz suyun ısısına.

Kıyılar, zorlamanın olmadığı alanlar bizim için. Geçmek zorunda değiliz, asıl önemli olan orada olma niyeti. Topluluğun en güçlü yanlarından biri de burada ortaya çıkıyor: Kıyıda duran da görülüyor, kıyıda duran da saygı görüyor. Sonra bir şey oluyor: Biri bir cümle kuruyor, bakışlar buluşuyor, biri gülümsüyor, biri bir ezgiye katılıyor. Kıyının suskunluğunda küçük bir yarık açılıyor. O yarıktan içeri bir ışık sızıyor. O ışık, yavaşça bir yolu aydınlatmaya başlıyor. Kıyılardaki tereddüt, yavaş yavaş bir kıpırdanmaya dönüşüyor. Anlıyoruz ki bir geçitteyiz artık.

Kumdan patikalar: Birlikte yürümek

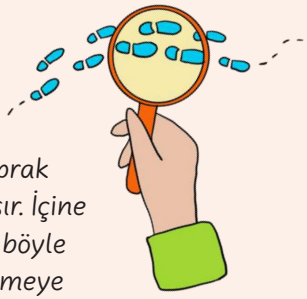

Bazen deniz çekilir ve kıyıda kum kalır geriye. Ne kuru toprak gibi çatlar, ne taş gibi serttir kum, adım attığında seni taşır. İçine hafifçe gömülürsün, ama seni tutar, bırakmaz. Patikalar, böyle bir zemin üzerinde beliriyor. Her adımda yeniden şekillenmeye hazır, bariz olmayan ama var olan yollar... Birlikte yürüdükçe ortaya çıkan…

Kumdan patikalar aceleye gelmiyor. Adımlarımız 2/4'lük bir ritimdeki gibi koşturup gitmiyor. 5/8'lik bir ritme oturuyor gibi daha çok; iki ileri, bir duraksama. Ama herkes illaki 5/8'lik ritme ayak uyduracak diye bir kural yok elbette, çünkü patikalarda herkesin kalbi her an başka atabiliyor; kimi daha seri yol alıyor, kimi durup nefeslenme ihtiyacı duyuyor. Şair ve müzisyen Kae Tempest'ı da dediği gibi bağ kurmak bazen aynı ritimde yürümek değil, birbirinin ritmini duymaya çalışmaktır. Patikalar bunu mümkün kılıyor.

Tim Ingold'un Düşünsel Çerçevesi

Sabit hatlar (traced lines)

- Bu hatlar önceden belirlenmiş, çizilmiş yollardır.
- Tıpkı bir haritadaki hat gibi, başkası tarafından çizilmiştir ve takip edilmesi beklenir.
- Bu tür hatlarda, nereye gideceğin, nasıl ilerleyeceğin baştan bellidir.
- Deneyime açık değildir, çünkü yol zaten planlanmıştır.

Yürüyerek oluşan hatlar (threads)

- Bu hatlar yürüdükçe oluşur, adım attıkça belirir.
- Sabit bir yönü yoktur; kişisel ritme, duraksamaya ve eşlik etmeye açıktır.
- Tıpkı bir patika gibi, bazen tek başına bazen başkalarıyla birlikte örülür.
- Her adımda ilişki kurma, yön değiştirme, düşünme ihtimali vardır.

Antropolog Tim Ingold, ilişkileri sabit hatlar olarak değil, birlikte yürüyerek oluşturulan hatlar olarak düşünür. Ona göre, her adımda o hattı birlikte çizeriz. Patikalar da böyle. Yönümüz belli değil, zaten tek bir yön değil söz konusu olan. Birlikte yürümek, ritmi de yolu da paylaşmak demek. Ritimlerimiz her zaman aynı değil ama yürüyüşün kendisi bir ilişki biçimi haline geliyor. Her adımda bir bağ kuruluyor, bir yol oluşuyor geride. Bağ kurduğumuz anların izini süren, çoğu zaman dolambaçlı bir yol.

Patika yürürken kurulur dedik ya hani, o yürüyüş yan yana oturmakla da başlayabiliyor aslında. "Ben yorgunum, kimseyle konuşacak gücüm yok," diyen arkadaşımızı hatırlıyorsunuzdur. Belki okuldaki zorbalık, belki sınav kaygısı, belki altında ezildiği sorumluluklar onu fazlasıyla yıpratmış; belki de "kimse beni dinlemiyor," diye düşünüyor. Ama adada "Tamam, konuşmak istemiyorsan konuşmayalım, ben buradayım," diyen biri çıkıyor. İkisi aynı bankta oturuyorlar. Biri kulaklıkla müzik dinliyor; diğeri ellerini dizlerinde birleştirip gökyüzüne bakıyor, şarkıdaki gibi "sessizce, kimsesizce". Hiç konuşmadan geçen dakikalardan sonra, biri diğerine kulaklığın birini uzatıyor. Bağ kurmak, aynı sesi paylaşmakla başlıyor. Birbirine eşlik etmek, birbirinin temposuna uymak, bağ kurmanın en derin yollarından biri haline geliyor.

Her halimizle kabullenildiğimizi görmek yorgunluğumuzu hafifletiyor. Günün sonunda fark ediyoruz ki, adalar arasında yeni yeni geçitler beliriyor; zamana yayılan, umut taşıyan adımlarla geçilebilecek yollar...

Mesafe yerini yakınlığa bırakıyor; dışarıda bırakılmışlık hissi yerini yumuşak bir açıklığa.

O zamanlarda hissediyoruz kumdan patikaların neden bu kadar kıymetli olduğunu. Çoğu zaman kuş uçmaz kervan geçmez yollardır patikalar. Çoğu insanın farkına bile varmadığı. İlişkinin dışarıdan görünmese de içeriden derinleştiği. Bağ kurmanın; kendini dayatmak değil, eşlik etmek, yer tanımak ve birlikte yürümek anlamına geldiği.[*]

Her bağ kurma biçimi gibi, patikanın ardından başka yollar da beliriyor; daha açık, daha doğrudan temaslarla örülü geçitler. Haydi, artık bağ kurmanın daha görünür biçimlerine uzanalım mı?

Köprüler: 'Biz' olmaya açılan alan

Bazı bağlar sessizce filizleniyor; zamanın sabrını, ritminin yavaşlığını istiyor. Köprülerse, iki kıyı arasında çabucak ve dolambaçsız beliriveren bir yakınlık, bir kavuşma alanı: Bir cümleyle bir adım atılıyor, bir gülümsemeyle bir yakınlık kuruluyor. Söylenen söz duyuluyor, bakışa karşılık geliyor ve bir şeyler yerinden kımıldıyor. Derken köprü, duyulma ve duyma iradesinin vücut bulmuş hali olarak uzanıyor önümüzde.

Bu geçit, yalnızca karşı kıyıya varmak için değil; birlikte kalabilmek, birlikte anlam üretebilmek için de kuruluyor. Dahası, 'ben' ile 'sen' arasında değil, tanıdık olanla bilinmeyen arasında, alışılmış olanla mümkün olan arasında da yollar açılıyor. Yepyeni bir anlam alanı doğuyor köprünün ortasında: Bu üçüncü alan[*] *ne yalnızca bana ait, ne sadece sana; ikimizin ortak ritmiyle şekillenen bir buluşma zemini.*

Köprüde gerçekleşen her karşılaşma; bir öğrenme, dönüşme, hatta yer yer zorlanma alanı. Temas bölgelerinden[*] *söz ediyoruz bir bakıma. Temas bölgeleri olarak köprüler, yakınlaşmanın yanı sıra; farklılıkların iç içe geçebileceği, açıklık ve cesaret isteyen alanlar açmak ve bu alanlardan doğan yeni imkânları birlikte taşıyabilmek için de kuruluyor.*

[*] *Eşlik etmek, toplumsal dışlanmaya karşı geliştirilen en güçlü karşılıklardan biridir. Dışarıda bırakılmaya alışkın olan biri için 'yanında yürünen' olmak, yalnız bir varoluştan ortak bir deneyime geçiş anlamına gelir.*

[*] *Homi Bhabha'nın 'üçüncü alan' (third space) kavramı bize yol gösteriyor.*

[*] *Mary Louise Pratt'in 'temas bölgeleri' (contact zones) kavramı yolumuzu aydınlatıyor şimdi de.*

Kurulan her geçit, bir sonrakine davet çıkarıyor. Bazen birimizin attığı bir adım, yolu görünür kılıyor. Karşı kıyıya geçen bir arkadaşımızı gördüğümüzde, "Ben de geçebilirim," diyoruz içimizden. Kimi zaman ise önce karşıdakinin nasıl bir durumda olduğunu yokladıktan sonra yönümüzü oraya çevirecek güveni hissediyoruz. Adanın farklı zamanlarında, farklı köşelerinde de benzer açıklıklar kurulduğuna pek çok kez tanık oluyoruz.✱

Biliyor musunuz, bu takımadada öyle beklenmedik şeyler oluyor ki… Okulda birbirini neredeyse hiç tanımayan iki kişi, burada omuz omuza müzik üretirken ya da boyalarla uğraşırken, zamanla birbirine gerçekten yaklaşmaya başlıyor. Hatta daha önce birbirinin adını duyunca yüzünü ekşiten iki arkadaşımız, şimdi birlikte kahkaha atabiliyor. Tabii zamanla, alışa alışa, birbirini duymayı öğrenerek.

Nasıl olur da 'sevmediğini sandığın' biriyle böylesine yakınlaşırsın, hatta kanka olursun? Sanıyoruz cevabı, yargılama duvarını aşabilmekte gizli. Eskiden birbirimize uzaktan bakıyor, "o şöyle, bu böyle" deyip etiketliyor, aramıza görünmez sınırlar çiziyorduk. Ama burada fark ediyoruz ki, birlikte saçmalayabilmek bile başlı başına bir bağ kurma biçimiymiş. Bir arkadaşımız bunu şöyle anlatıyor: "Beraber saçmalayabileceğimizi, konuşabileceğimizi gördük. Çünkü birbirimizi sevmememizin altında, aslında anlaşılmamak var, birbirini anlamamak var. Yani saçmaladık ve iletişim kurmayı öğrendik. Zaten iletişim saçmalayarak kuruluyor biraz da."

Aslında 'saçmalamak' dediğimiz şey, çoğu zaman resmî maskeleri bir kenara bırakmak anlamına geliyor. Biz kendimizi daha özgür bir biçimde ifade ettikçe, karşımızdakinin de o güne kadar göremediğimiz yönleri yavaş yavaş beliriyor. Bir de bakıyoruz ki o kişi, bizimkine benzer kaygılar, benzer meraklar taşıyor; sadece bambaşka bir dış görünüşün ardında saklı.

Böyle böyle öğreniyoruz başkalarının iç dünyalarına daha açık bir yerden bakabilmeyi...

✱ *Bunun bir örneğini, raporun ilerleyen bölümlerinde daha ayrıntılı anlatacağımız festivalimizde deneyimledik. Yeni arkadaşlar edinmenin, gözetilmenin, kollanmanın bizde yarattığı güven duygusunu; festivalimize gelen arkadaşlarımızın da yaşayabilmesini arzuladık. Bu yüzden yalnızca kendimiz için değil, başkalarının da bir araya gelebilmesi için ortam yaratmaya çabaladık. Bunu atölye gruplarını karıştırmak, yemeklerde sohbetin başlaması için ilk adımı atmak gibi türlü yöntemler geliştirerek yaptık. Bağ kurmanın ne kadar kıymetli olduğunu bildiğimizden, başkalarının da birbirine yaklaşmasını kolaylaştırmaya çalıştık.*

Burada birlikte saçmalarken ya da sessizce yan yana dururken bir de farkına varıyoruz ki karşımızdakinin dünyasına konuk olabiliyoruz artık. Aklımıza Hannah Arendt'in ifadesi düşüveriyor: "Başkalarının zihnine konuk olmak". Arendt'e göre düşünmek, kendi zihnimizde gezinmenin ötesinde; başkalarının bakışlarına, duygularına, hatta tereddütlerine misafir olabilmeyi de içeriyor. Böylece kendi önyargılarımız inceliyor, bireysel sınırlarımız esniyor. Bu tür bir misafirlik anlamanın ötesinde; adil davranabilmek, birlikte bir dünya kurabilmek için de elzem.

Yargılama duvarı hafifçe sarsıldığında bile, iletişimin bambaşka yolları açılıyor. Böylece 'sevmediğim' dediğiniz insanla birlikte şarkı yazıyor, bir oyun sahnesinde yan yana duruyor ya da yürüyüşe çıkıp saatlerce sohbet ediyorsunuz. Bu deneyimler, bize gündelik hayatta da güvenli ve sıcak bir iletişim ortamı kurmanın mümkün olduğunu hatırlatıyor. Ufkumuz genişliyor, umudumuz tazeleniyor.
Hayretle şunu fark ediyoruz: Kimi geçitler çoktan kurulmuş bile. Hatta o geçitlerin bazıları, bir cümle kadar kısa sürüyor: "Gel," diyor biri. Diğeri zaten yoldaymış.

Yüze yüze: Açıldıkça hafifleyen

Bu defa ne bir köprü var önümüzde, ne patikaya benzer bir yol. İş başa düşüyor, yüze yüze geçeceğiz anlaşılan. Ne olduğunu anlayamadan suyun içinde buluyoruz kendimizi. Ama su soğuk, mesafe uzun… "Ya varamazsam? Ya yarı yolda pes edersem?" Soğuktan uyuşan bedenimiz ağırlaştıkça ağırlaşıyor. Şiddetli bir dalga bir anda üzerimize kapanıyor; bir pişmanlık dolusu su yutuyoruz: "Belki de hiç başlamamalıydım."

Belirsizliğin ortasında, yönümüzü büsbütün şaşırmış halde çırpınırken bir ses, can simidi gibi yetişiyor: "Ne kadar yol aldığın hiç dert değil; açıldığın an, birlikte hafifliyoruz." Bu cümle içimize doluyor; nabzımız yavaşlıyor, içimizdeki dağınıklık biraz olsun toparlanıyor.

İnsan, yanında birinin olduğunu hissettiğinde, gerçekten orada kalabiliyor; yeniden deneme cesareti, yorulsa bile devam etme gücü buluyor. İnsanın içi, birinin varlığıyla hafifliyor, seni gerçekten gördüğünü belli eden birinin… Bu anlar; başarının baskıyla değil, destekle büyüyebileceğini hatırlatıyor bize. Dalgalar hâlâ var; ama artık yalnız olmadığımızı biliyoruz ya, her kulaçta mesafe biraz daha kısalıyor, kaygı biraz daha azalıyor.

Destek görmek, sakladığımız kırılganlıkları açabilmeyi de mümkün kılıyor. Kırılgan olmak demek, kendini açık etmek demek. Ve kendini açık etmek... risklidir. "Ya yanlış anlaşılırsa?"; "Ya biri alay ederse?"; "Ya ciddiye alınmazsam?" Bu yüzden çoğumuz, içimizi saklamaya alışırız. Gözlerimiz dolar, ama ağlamamaya çalışırız. "İyiyim," diyerek geçiştiririz. İçimizde bir cümle vardır, ama tam söylerken yutkunuruz, boğazımız düğümlenir, çenemiz titrer bazen. Kırılganlığımız oradadır; ama kimse bilmesin isteriz. Sonra bir şey olur. Yanımızda biri belirir; bakışıyla, ilgisiyle, sabrıyla. "Ben buradayım," der gibi durur. O zaman içimizde bir kapı aralanır. Sımsıkı tuttuğumuz şey çözülmeye başlar. Olduğumuz haliyle kabul gördüğümüzde kırılganlık artık yalnızlıkla değil, ilişkiyle birlikte var olmaya başlar. Bu, en dokunaklı bağlardan biridir. Felsefeci Judith Butler'ın da söylediği gibi, kırılganlık bir zayıflık değil, ancak başkasının desteğiyle anlam kazanan bir ilişki biçimi. Kulaç atarken derinden hissettiğimiz gibi.

Destekle gelen bu açıklık hali, çoğu zaman kırılganlığın yüzeye çıkabildiği anlara dönüşüyor. Ne de olsa kırılganlık kolay kolay görünmüyor. Belki orada hep, ama saklı duruyor. Saklı kaldıkça, korunması gereken bir hak olarak tanınmıyor. Oysa bu görünmezlik sadece bireysel bir deneyim değil; pek çok kişinin taşıdığı, ama adı konmamış ortak bir hal. Bu ortaklık, duygusal olanı da toplumsal bir zemine taşıyor. Ve kendini açamamak, kişisel olmanın ötesinde; sistematik bir yalnızlık hali aslında.✱

Böylelikle, kırılganlık görünür olmakla kalmıyor; bizi yumuşatıyor da. "Ben eskiden asla insanlara güvenmezdim, serttim," diyen bir arkadaşımız, burada gördüğü şefkatle, yavaş yavaş içindeki kabuğu kırmaya başlıyor. Başlangıçta fiziksel temastan hoşlanmayan, sarılmanın onun için rahatsız edici olduğunu söyleyen biri, zamanla yalnızca fiziksel değil, duygusal olarak da başkalarına yaklaşabildiğini fark ediyor.

✱ *Bu duygular ilk bakışta bireysel gibi görünse de, aslında kırılganlığın sistematik biçimde bastırıldığı toplumsal yapılarla yakından ilişkili. Sessiz kalmak çoğu zaman bir tercih değil, maruz kalınan ortak bir koşul.*

Artık sarılmak, onun için rahatlatıcı olmanın ötesinde; sözsüz bir iletişime, hatta birlikte iyileşmeye alan açan bir jest haline geliyor. Elbette sarılmayı seven birine dönüşsek bile, her zaman temas kurmak istemeyebiliriz ve bu da yadırganacak bir şey değil. Farklı zamanlarda farklı şeyler hissediyoruz; bazen içimize kapanıyoruz, bazen de içe kapanmasak bile temastan uzak durmayı tercih ediyoruz. Bu gel-git halinin, hem kendimize hem başkalarına yaklaşmanın en dürüst biçimlerinden biri olduğunu düşünüyoruz.

Bir de bakıyoruz ki, kırılganlıkla açılan bu alan, birlikte bir yolculuğa çıkmanın eşiğiymiş.

Aynı teknedeyiz

Bazen geçitler öyle yerlerden geçiyor ki, yüzerek ulaşmak mümkün olmuyor. Suyun ortasında tek başına kulaç atan halimizden, birlikte yön bulduğumuz bir geçişe evriliyor ilişkiler. Artık aynı teknenin içindeyiz. Kimimiz dümeni tutuyor, kimimiz dengede kalmaya çalışıyor, kimimiz sadece yan yana oturuyor; ama her birimizin varlığı, bu tekneyi yüzdürmeye yarıyor. Bu, yalnız kalmamakla değil, yalnız bırakmamakla ilgili bir bağ.

Yük almak, ses vermek, birlikte taşımak. Teknede olmak, birlikte yol bulmaya ve o yolda kalmaya dair bir deneyim. Bu deneyim, büyük karar anlarından çok, küçük dikkat anlarında şekilleniyor. Sabah ilk gelenin tekneyi günün rüzgârına göre hizalaması... Bir başkasının geride kaldığını fark edip ona yönelmek... Herkes eğlenirken birinin sessizce göz gezdirmesi: "Eksik bir şey var mı?"

Herkesin görünür olduğu anlar var, ama bir de görünmeyen yüklerin taşındığı zamanlar. 'Bu senin görevin' denmeden, içinden gelen bir sesle elini uzatmak, bir ağırlığı paylaşmak. En çok da o anlarda anlam kazanıyor tekne yolculukları; yalnız kalmamak için değil, bir başkasının iyilik hali için yola düştüğümüzde.

Burada birçok sorumluluk, görev verilmeden ama hissedilerek üstleniliyor; bir şeylerin yolunda gidebilmesi için. Biri bizim adımıza bir yük taşıyor, biz de ötekinin yükünü fark ederek yol alıyoruz. Sırayla sorumluluk almaktan öte; döngüsel bir özen yaratarak. Dümenin başında bazen biz oluyoruz, yelkeni açansa bir başkası. Hepimizin elinde aynı kürek yok, ama hepimizin eli teknemizin üstünde her an.*

Bu tekne, yönümüzü birlikte bulmaya çalıştığımız bir bağ biçimi. Kimsenin kaptan olmadığı ama herkesin birbirine eşlik ettiği bir yolculuk. Kimi zaman kürek çekerek ya da sadece birinin yanında durarak, ama en çok da bir başkasının iyi olma hali için harekete geçerek ilerlediğimiz bir yoldaşlık.

Ve artık teknemiz Yaşantılar Adası'na doğru yol alıyor…

Yaşantılar Adası'na doğru yol alırken

Bugün yaşadığımız dönemi bazı sosyal bilimciler, 'ağ toplumu çağı' olarak tanımlıyor. Bu çağ, dijital teknolojilerin gündelik yaşamın dokusuna neredeyse görünmez biçimde nüfuz ettiği; bireylerin bir yandan sürekli bağlantı halinde olduğu, öte yandan derin bir yalnızlıkla baş başa kaldığı bir dönemi temsil ediyor. Bu yeni toplumsallık biçimi içinde güvene dayalı bağlar kurmak, derinlikten yoksun ve gelip geçici ilişkilerle yer değiştiriyor. Dijital çağın hızla akan ritminde ilişkiler, gitgide anlık, tüketilebilir ve fragmanlara bölünmüş halde yaşanıyor. Birer 'görüntü' olarak kendimizi sergilediğimiz sosyal medya platformları, zamanla göz göze bakmanın samimiyetini, uzun sohbetlerin duygudaşlığını unutturuyor.

Böylesi bir çağda büyüyen gençler olarak, güven duygusuna galiba hiç olmadığı kadar ihtiyaç duyuyoruz. Bu ihtiyaç, duygusal bir beklentinin ötesinde; kolektif olarak yönümüzü bulmamıza yardımcı olabilecek bir iç pusula. Ama içtenliğin yerini temkinin aldığı, herkesin kendi içine çekildiği bir ortamda, sorunlarımızı yüz yüze konuşmaktan çekinir hale geliyoruz. "Zaten kimse umursamaz," diye düşünebiliyoruz mesela. Oysa insanın yargılanmadan kendini ifade edebildiği, kabul gördüğünü hissettiği bir zeminin, bağ kurmanın en sağlam harcı olduğuna inanıyoruz.

* *Bu tür döngüsel özen pratikleri, antropolog Marcel Mauss'un 'armağan' kavramını çağrıştırıyor. Ona göre armağan, görünüşte karşılıksız gibi dursa da karşılık verme beklentisini içinde taşır; ilişki kurar, sorumluluk ve bağlılık hissini besler.*

Topluluk deneyimimiz de bize gösteriyor ki güven, birdenbire inşa edilen bir ilişki biçimi değil; küçük adımlarla, tekrarlanan temaslarla oluşan bir süreç. Her yaklaşma çabası, uzak gibi görünen adacıklar arasında kurulan bir geçide dönüşebiliyor. Başlangıçta silik olan bu geçitler, zamanla netleşerek daha sağlam bağlar kurmamıza zemin hazırlıyor. Galiba en önemlisi de; güvenin aidiyet, görülme ve anlam üretme ihtiyacımıza da yanıt olması. Bu, bizi özgürleştirmenin ötesinde, birbirimizle ortak bir yeryüzü kurabileceğimize dair bir inanç kazandırıyor bize.

Farklı adacıklar arasında açılacak bir patika, yol alacak bir tekne ya da bir bakış mesafesi, en uzak kıyıları birbirine yaklaştırabilir mi? Bunun çok büyük bir soru olduğunun farkındayız; ama şunu da biliyoruz ki yan yana durabilmek, birinin deneyimine dikkatle eşlik edebilmek gibi gündelik jestler, güveni adım adım inşa etmenin ihtimalini taşıyor içinde. Bu ihtimal, kendi kıyımızdan ötekinin kıyısına uzattığımız her cümlede yeniden doğuyor.

Dışarıdan bakıldığında sıradan görünen anlar, içeriden bakıldığında bir topluluğun nabzını tutuyor. Her açıklık, yeni bir yaklaşım biçimini mümkün kılıyor. Kıyılar, patikalar, örülen köprüler ve aşılan denizler; birlikte geçirilen anların ötesinde kurulan ilişkilerin, tanınmanın ve dönüşümün haritasını oluşturuyor.

Geçitlerimiz haritanın içindeki ana damarlar. Sabit sınırları eriten, onları geçirgen hale getiren işlek yollar. Bu yollar kum gibiler. Biz kum gibiyiz. Cam gibi değil, kum gibi. Kırmıyoruz, kesmiyoruz birbirimizi. Karışıyoruz birbirimize. Sonra dağılıyoruz. Ve yeniden buluşuyoruz. Bu yüzden kendimizi en çok kuma benzetiyoruz. Böylelikle örebiliyoruz —ya da en azından örmeyi deniyoruz— tüm fırtınalara rağmen birlikte yol alabildiğimiz ağları. Kat kat, sabırla. Her seferinde aynı sabırla olmasa da, elimizden geldiği kadarıyla.

ÜÇÜNCÜ DURAĞIMIZ: YAŞANTILAR ADASI

Neden 'Yaşantılar Adası' dedik buraya? Çünkü bu adada öğrendiklerimiz, sıradan ders programlarının satır aralarına sığacak türden değildi. Renklerin içinden geçtiğimiz, bir hareketin anlamını birlikte çözdüğümüz, kahkahaların yükseldiği, tökezlemelerin yaşandığı ve her deneyimin iz bıraktığı bir yerdi burası.

Bu izlerin bazıları çok özel günlerde, örneğin dört gün süren festivalimizde daha da belirginleşti. *Karaağaç Plajında, deniz kenarında gerçekleşen bu yoğun etkinlikte, hem organizasyonu üstlendik hem de bazı atölyeleri biz yürüttük. Antakya'dan, Samandağ'dan, Defne'den ve İskenderun'dan gelen 300'ün üzerinde arkadaşımızı ağırladık. Havanın bir bozup bir açtığı, parkurun bir içeriye bir dışarıya taşındığı, programların baştan sona değiştiği anlarda da oldu. Bir anda yön değiştiren koşulların içinde bulduk kendimizi. Bu da bize esnekliğin, birlikte karar almanın, belirsizliklerle baş edebilmenin ne kadar kıymetli olduğunu öğretti. Açık söyleyelim, çok yorulduk, ama her şeye rağmen altından kalkabildik; içimize 'biz bunu yapabiliriz' duygusu yerleşti. Birlikte başarmanın verdiği güven duygusunu belki de ilk kez iliklerimize kadar hissettik. O yüzden bir mekândan çok, bir hal bu ada bizim için; deneyimlerin yer tuttuğu, her yaşantının önemsendiği bir yer. Adı üstünde: Yaşantılar Adası.*

Burada yalnızca üretmedik; birlikte düşünmenin, şaşırmanın, zorlandığımız anlarda birbirimize tutunmanın ve birlikte hafiflemenin yollarını aradık. Kimi kendini kelimelerde buldu, kimi renklere dönüştürdü yaşadıklarını; bazen de bir hareketin içinde ifade buldu söze gelmeyenler. Herkesin bir yerinden tutabildiği, katılımın türlü hallerine yelken açan bir yolculuktu bu. Bu yolculukta yönümüzü kaybettiğimiz, birlikte yeniden toparlandığımız anlar oldu. Durduğumuz, ilerlediğimiz, yavaşladığımız yerlerde birbirimize baktık, birbirimize kulak verdik. Birimizin sesinin diğerini bastırmamasına özen gösterdik.

Festivalde, organizasyonla ilgilendiğimiz için farklı ilçelerden gelen arkadaşlarımız bizi daha 'resmî' bir konumda görmüş olacak ki, ilk gün sohbetlerde ve oyunlarda bizi biraz dışarda bıraktılar. Bu da içten içe üzdü bizi.

* *Festival demişken 'Muhteşem Dörtlü'yü anmadan geçmek olmaz. Bu hayâlin gerçeğe dönüşmesinde Ece Z. Taşkın'ın emeği tarifsizdi. Atölyeleri birlikte yürüttüğümüz Ceyda, Çeçe ve Özgür'den hem çok şey öğrendik hem de onlarla güzel bir arkadaşlık kurduk. Bir daha bir araya gelmeyi şimdiden iple çekiyoruz.*

Ertesi gün yeni bir grup geldiğinde, bu kez en başta, içimizde kalan cümleyi açıkça söyledik: "Biz de sizinle eğlenmek istiyoruz." Çok basit bir cümleydi ama içtenliğimiz, samimiyetimiz karşılık buldu. Bu defa işler biraz daha rahat aktı. Fark ettik ki, hissettiğimiz uzaklık başta söylenmeyen bir şeyden kaynaklanıyormuş.

Şimdi, adada bıraktığımız o izlere birlikte bakalım isteriz.

Başlarken: Sofralar sadece karın doyurmaz

Güne tereyağlı simit ve çayla başlıyoruz. Hepimiz yavaş yavaş geliyor ve masadaki yerimizi alıyoruz: Gözünü henüz tam açamamış olanlarımız, uyanmış ama rüyasından kopamamış olanlarımız, sabah sabah fazlaca enerjik olanlarımız… Birimiz otururken esniyor, öteki sandalyesini sessizce çekiyor, bir diğerimiz şarkı söylüyor. Simit poşetten çıktığı anda yayılan susam kokusu karnımızdan önce hafızamıza ulaşıyor. Erimiş tereyağı parmaklarımıza bulaştığında, birbirimize peçete uzatıyoruz. Her şey çok tanıdık: yağın yapışkanlığı, susamın kokusu, uzatılan peçeteler... Sanki ayrı ayrı değil de aynı sabaha hep birlikte uyanmış gibiyiz.

Öğlen aralarındaysa karnımız zil çalıyor. Yemeğe başlarken bir süre sessizleşiyoruz; günün yorgunluğu, etkinliklerin bıraktığı tatlı bitkinlik ve açlığın etkisiyle herkes tabağına yumuluyor. Karnımız doydukça, yavaş yavaş kelimeler dökülmeye başlıyor ağzımızdan; gitgide sohbetler açılıyor, kahkahalar yükseliyor. En sessiz arkadaşımız bile orada bir şey anlatmaya başlayabiliyor, kısacık bir an öncesine kadar hiç bilmediğimiz bir yönünü keşfediyoruz. Her gün aynı sofranın etrafında toplanmanın kendine özgü ritmi oluşuyor zamanla. Zamanla dedik çünkü bu ritim bugünden yarına oluşmuyor.

✸ *Tüm bu süreçte Talebeyiz Biz Derneği'nin 'Beslen–Üret–Sergile' modeliyle ilerledik. Önce sanatçılarla, uzmanlarla bir araya geldik; farklı sanat alanlarından beslendik, bilmediğimiz yollar açıldı önümüze. Sonra sıra üretmeye geldi. Liseli, üniversiteli ve mezun 21 genç olarak hep birlikte çalıştık, düşündük, ürettik. Güzel Sanatlar Fakültesi mezunu iki sanatçı (Beyza Elif Gezgin ve Sevda Avcu) hem bize mentörlük yaptı, hem kendi sanat işlerini üretti. Sanatçı Ceyda Çelik atölyelerimizin yürütücülüğünü üstlendi. En sonunda da ortaya çıkan işleri sergileme fırsatımız oldu. 'Biz hâlâ buradayız…' Sergisi hem Arsuz'da hem de İstanbul'da izleyiciyle buluştu. 'İçimizden Biri' adlı tiyatro oyunumuzun prömiyerini de Arsuz'da yaptık. Böylelikle, sesimizi geniş bir kitleye duyurabildik. Toplamda 3000'in üstünde kişiye sesimizi duyurma olanağı bulduğumuza hâlâ inanamıyoruz.*

Aynı sofrada otursak da birbirimizi duymakta zorlandığımız anlar da oluyor elbette. Yine de birlikte kalmaya çalışmak, bağ kurmayı mümkün kılıyor.

Sofralarımızın en çarpıcı taraflarından biri, kimsenin "Haydi sen görevlisin, herkese içecek servis et," demiyor olması. Kendiliğinden birimiz kalkıp herkesin bardağını dolduruyor, sonra başkası çatal-kaşıkları toplayıveriyor. Her seferinde farklı kişiler bu işi üstleniyor, ama hiçbirimizin aklından "Ben niye yapıyorum?" ya da "Sen yapsana?" demek geçmiyor. Birimiz 'hep' kalkıyorsa bunu fark edecek, 'Acaba farkında olmadan bir rol mü biçiyoruz?' diye sorgulayacak bir açıklıktayız her an. Topluluğun asıl gücü de bu soruyu birlikte sorabilmekte, çünkü biliyoruz ki, gönüllülük ancak herkes kendini gerçekten ait hissedebildiğinde anlam kazanıyor.

Etienne Wenger'in sözünü ettiği 'ortak repertuar' böylelikle şekilleniyor: Her gün tekrarlanan küçük davranışlarla, paylaşım biçimleriyle ve sözsüz anlaşmalarla oluşan bir topluluk belleği… Derken, birlikte yaşamanın ortak ritmi kuruluyor. Birbirimize karşı sorumluluğumuz bu ritme eşlik ediyor.

Ortak repertuar gibi kavramlar kulağa biraz teorik gelebilir. Ama biz onları, her gün sofrayı kurar gibi, yeniden kuruyoruz. Özellikle kimsenin kimseye 'yap' demediği ama herkesin işin bir ucundan tuttuğu o anlarda… Bu küçük paylaşımlar, sorumluluğun kimseye yük olmadan, hep birlikte taşınabildiği bir topluluk hissi yaratıyor. En nihayetinde 'biz' dediğimiz şey de, böyle bir ortak sorumluluk hissinden doğuyor.

Yalnızca işleri değil, anları paylaşmak da belirliyor bu sofranın ritmini. Yorgunluk, açlık, stres… Hepsi paylaşıldıkça hafifliyor; yerini neşe, kahkaha ve güven duygusu alıyor. Sofralarımız, sadece karnımızı doyurduğumuz yerler olmaktan çıkıyor; birlikte olduğumuzu hatırladığımız anlara dönüşüyor. İnanmazsınız, ama bir tabak pilav bile birlikte olduğumuzu hatırlatabiliyor. Mesela aramızda pilavı çok seven bir arkadaşımız var.

* *Gönüllülük, topluluk yaşamında olumlu bir değer olarak görülse de, her zaman eşitlikçi sonuçlar doğurmayabilir. Özellikle bu tür pratikler sorgulanmadan yerleştiğinde, yapısal eşitsizliklerin üzerini örtme riski taşır. Örneğin, sofrada hep aynı kişinin su getirmesi ya da toparlama işini üstlenmesi ilk bakışta bir 'jest' gibi görünebilir. Ancak bu durum sürekli hale geldiğinde, görünmeyen bir beklentiye, hatta toplumsal rollerin yeniden üretildiği bir düzene dönüşebilir. Hak temelli bir yaklaşım, katılımı yalnızca fiziksel varlıkla değil; görünürlük, eşit sorumluluk ve söz hakkı üzerinden değerlendirir: Kimlerin söz hakkı var? Kimler kendini geri çekiyor? Katılım gerçekten herkes için eşit mi? Gönüllülüğün adil ve sürdürülebilir olabilmesi için, bu tür tekrar eden pratiklerin farkına varılması ve kolektif biçimde paylaşılması önem taşır.*

Her seferinde kendi pilavından artırarak ona teklif eden bir başka arkadaşımız da var. Unutmuyor; çünkü önemsiyor. Bu minik ve içten davranış biçimleri, bir aradalığın incelikli yollarını döşüyor. İlk bakışta önemsiz gibi görünse de topluluk içinde ritmi ve bağı güçlendiren işaretlere dönüşüyor. Aynı sofranın etrafında tekrar tekrar buluşmak, bizi yakınlaştırmanın ötesinde; farklılıklarımızla birlikte var olabileceğimiz yaratıcı alanlar açıyor.*

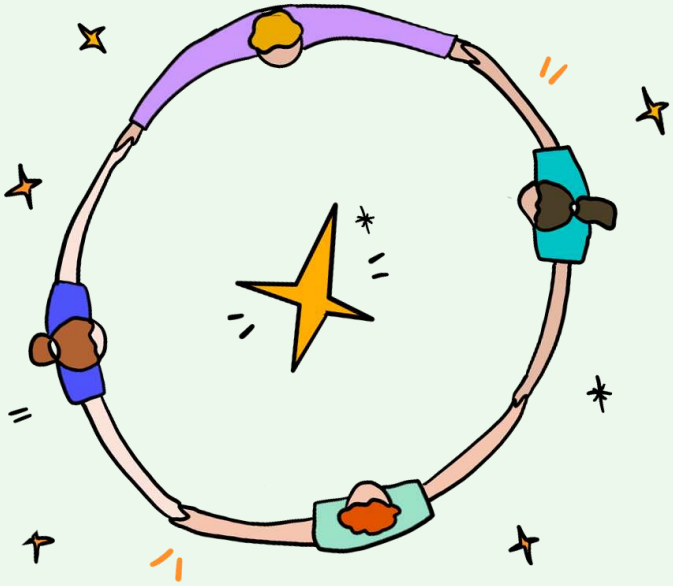

Ve artık yemek bitiyor, sofra toplanıyor. Haydi herkes çembere!

"Çember de nereden çıktı?" dediğinizi duyar gibiyiz. Biz çemberde toplanmayı çok seviyoruz, çünkü çember birbirimizle göz hizasında durduğumuz bir alan kuruyor. Kimsenin merkezde olmadığı, kenarda kalmadığı bir eşitlik zemini. Bu yüzden bütün etkinliklerimiz çemberde başlıyor, çemberde bitiyor.
O çemberlerin içinden çok güçlü karşılaşmalar, ortak üretimler çıktı. Her seferinde bizi biraz daha açan, birbirimize yaklaştıran anlar... Şimdi biraz o anlara dönelim.

* *Bu düşünce, antropolog Mary Douglas'ın çalışmalarını hatırlatıyor. Douglas'a göre yemek ritüelleri biyolojik bir ihtiyacı karşılamanın ötesinde toplumsal ilişkilerin yeniden kurulduğu, rollerin ve anlamların paylaşılabildiği alanlardır.*

Her telden çalıyoruz

Sevgili Aylin Vartanyan'la, dışavurumcu sanatların alan açıcı imkânlarıyla bir araya geldik. Bu atölyede, topluluk olarak birbirimize nasıl iyi gelebileceğimizi, duygularımızı sanat aracılığıyla nasıl ifade edebileceğimizi birlikte keşfettik. Duygularımız kelimeye, renge ya da ritme dönüştü; nasıl olursa olsun, ifade buldu. Bu keşif süreci türlü etkinliklerle şekillendi; bunlardan biri de kendi kostümlerimizi tasarladığımız ve şarkılarımızı yazdığımız bir rap atölyesiydi. O atölyede birlikte yazdığımız parçalardan biri, sonradan sergimize de ismini verecek olan "Biz hâlâ buradayız" şarkısına dönüştü. Sanatla ifade yolları ararken fark ettik ki sanat bizim için bir araç olmanın çok ötesinde, her birimizin kendini görünür kılabildiği bir hak alanıydı.

Ezgi Bakçay'la birlikte, sanatın şenlikli muhalefet ve neşeli eylemlilik halleri üzerine konuştuk. Hissizleştirilmeye çalışıldığımız bir dünyada, estetik deneyimin direniş gücünü ve dönüştürücü potansiyelini birlikte düşündük. Bisikletin bir ulaşım aracı olmanın ötesinde estetik bir enstrüman olabileceğini, bir topluluğun birlikte yemek yerken estetik olarak kurulabileceğini, tohum yetiştirmenin başlı başına sanatsal bir eyleme dönüşebileceğini konuştuk. Zihnimiz yandı biraz ama iç dünyamız da bir o kadar canlandı; alışıldık anlamların dışına çıkmanın hem zorlayıcı hem de özgürleştirici olduğunu hissettik.

Mina Yancı İbiş'le birlikte 'yetenek' kavramı üzerine düşündük. Yetenek dediğimiz şeyin aslında sabit ya da doğuştan gelen bir ayrıcalık değil, farklı ifade biçimlerine açık olma hali olduğunu konuştuk. 'Yeteneksiz' diye bir şey olmadığını, her birimizin kendine özgü güçlü yönleri ve ifade biçimleri olduğunu fark ettik. Çizim yapmanın, kusursuz bir sonuç üretmekten çok, çizmekten korkmamayı gerektirdiğini gördük. Aslında bu, sadece çizim konusunda değil, bütün sanat dalları için böyleydi: Denemeye cesaret etmek, yargılanmaktan korkmadan üretmek…

Bir başka farkındalığımız da şu oldu: Toplumun bize zamanla dayattığı kısıtlamalar, eleştiriler ve kalıplar bir süre sonra bizim iç sesimize dönüşebiliyor. "Ben yapamam", "Benimki güzel olmadı", "Ben zaten yetenekli değilim" gibi cümleler, başkalarının sesi olarak başlıyor ama zamanla içimize işliyor. Bu sesi tanımak ve onunla yüzleşmek, bizim için önemli bir adımdı.

Herkes İçin Mimarlık ekibiyle birlikte, 'ihtiyaç' kavramının mimariyle nasıl buluşabileceğini araştırdık. Alışıldık mekân anlayışının sınırlarını sorguladık, hatta bir adım ileri gidip mekânın çatısını kaldıranlarımız bile oldu. Başka bir ortamda 'saçma' diye nitelendirilecek fikirler burada dikkatle dinlendi; çünkü niyetimiz, o düşüncenin ardındaki ihtiyacı anlamaktı. Belki daha havadar, daha ferah bir alana duyulan özlem… Belki sınırlardan uzak, nefes alınabilen bir alan arayışı… Ya da gökyüzüne bakabilmenin, hayâl kurabilmenin, yönünü seçebilmenin mümkün olduğu bir dünyaya duyulan ihtiyaç… En basit görünen bir talep, aslında çok katmanlı bir duyguya, derinlerde saklı bir ihtiyaca ya da henüz yaşanamamış bir deneyim arayışına işaret edebiliyor. Bu yüzden, bir fikrin arkasındaki ihtiyacı duymaya çalışmak çok kıymetli. Ayrıca, ihtiyacı görebildiğimizde hem birbirimizi daha iyi anlayabiliyor; hem de birlikte düşünebileceğimiz, tasarlayabileceğimiz alanlar yaratabiliyoruz.

Aramızdan birinden bir tiyatro oyunu sahneleme fikri gelince, bir diğerimiz bu oyunu yazdı. Oyunu sahneye koymak için imdadımıza yetişen sevgili Ece Z. Taşkın'la yalnızca bir oyunun provalarını yapmadık; birlikte düşünmenin, hareket etmenin, ses vermenin, alan açmanın türlü halleri üzerine derin bir yolculuğa çıktık. Çember oyunları aracılığıyla ekip olmayı, birlikte hareket etmeyi, dinlemeyi ve oyunsu tepkilerle karşılık verebilmeyi deneyimledik. Beden perküsyonu ile ritim duygumuzu, kolektif ses çalışmalarıyla birlikte ses çıkarma pratiklerimizi geliştirdik. Ses, diksiyon ve artikülasyon üzerine çalışırken, sadece kelimeleri değil, birbirimizi de daha dikkatle duymayı öğrendik. Doğaçlama ve sahneleme çalışmalarıyla; birlikteyken üretmenin coşkusunu, özgüvenini ve kırılganlıklarını taşıyabilmeyi öğrendik.

Tiyatronun, diğer sanat dallarından daha güçlü bir şekilde topluluk olma haline hizmet ettiğini fark ettik, çünkü tiyatro, ancak birbirini gözeterek var olunabilen bir alan. Sahnede birimiz hata yaptığında onu açığa düşürmek yerine birlikte sahneyi tutmak gerek; birimiz repliği kaçırdığında anında orada olmak, birimiz bir hareketi geciktirdiğinde onun ritmini yakalamak… Bireysel parlamalardan çok, birbirine yaslanarak ilerlemeyi mümkün kılan tiyatro sanatı iyi ki var!

Hem bireysel ifade alanı sunuyor tiyatro; hem de bu ifadeyi bir bütünün içinde, başka bedenlerle ve seslerle birlikte kurarak eşsiz bir ortaklık deneyimi yaratıyor. Herkesin sahnede bir rolü, bir zamanı ve bir alanı var; ama aynı zamanda sahnenin bütünlüğü, herkesin birbirini duyması ve taşımasıyla mümkün oluyor.

Bu, bir gösteri üretmekten çok daha fazlasını sağlıyor: Birbirimize güvenmeyi, birlikte yaratmayı, ortak bir ritim tutturmayı ve bunu yaparken her birimizin sesini duyurabildiği bir alan inşa etmeyi… Bu ortak ritim, sadece sahnede değil; topluluğun içinde de kendiliğinden oluşan, tekrar eden davranışların ve seslerin ördüğü bir ortak dil haline geliyor. Etienne Wenger de sanki kulisten çıkıveriyor, sahneden yükselen tanıdık ritme parmaklarıyla tempo tutarak, "İşte ortak repertuar dediğimiz tam olarak bu!" diyor. Bu paylaşımlar öyle çoğalıyor ki, topluluğun içinde her gün yeniden kurulan bir toplumsal pratiğe dönüşüyor. Sanıyoruz tiyatronun bize sunduğu asıl imkân da şu: Sadece birlikte oynayabilmenin değil, birlikte var olabilmenin yollarını da arayabilmek.

Gördüğünüz gibi; farklı modalitelere alan tanıyan, hem üretmemizi hem de birbirimizden beslenmemizi sağlayan bir süreç yaşadık. Farklı modalitelerde üretmenin bize gösterdiği bir şey varsa, o da şu: Kapsayıcılık, tek bir ifade biçimini merkeze almamakla, herkesin kendi ritmini bulabileceği alanlar yaratmakla mümkün oluyor. Sadece sözle ya da yazıyla değil; çizgiyle, ritimle, bedenle ve sesle de katılıma alan açan bu çok yönlü yaklaşım, sanatsal üretimleri de, toplulukları da daha kapsayıcı ve katılımcı hale getiriyor. Kalıpların dışına çıkabildikçe, düşünsel sınırlarımız da, birbirimizi duyma biçimlerimiz de genişliyor. Alışılmış kategorilere sığmayan sanatsal ifadeler, hepimize farklı yollardan bağ kurma, kendimizi ifade etme ve birbirimizi tanıma olanağı sunuyor. Bu farklı ifade biçimleriyle çalışmak, duygularımızı dışa vurmanın yanı sıra her birimizin kendine özgü yollarla var olabilmesinin de önünü açıyor. Bu çeşitlilik ikliminde topluluk, bireylerin toplamı olmanın ötesinde; Lave ve Wenger'in de tarif ettiği gibi, birlikte öğrenilen, paylaşılan ve yeniden şekillenen bir 'toplumsal pratik' alanı olarak kuruluyor. En nihayetinde, farklı modalitelerde üretmenin sunduğu olanaklar, topluluk içinde kapsayıcı bir iklimin filizlenmesine alan tanıyor.

Bugün bu satırları yazabiliyorsak, bunun sebebi yalnızca kendimize alan açmamız değil; aynı zamanda birilerinin o alanı daraltmaması, hatta bilerek genişletmesi oldu. Bu yüzden size bir çağrımız var; öğretmenlere, ebeveynlere, sivil toplum çalışanlarına ve topluluk kuran tüm yetişkinlere:

Eğer gerçekten kapsayıcı alanlar istiyorsak, ***"kimse dışlanmasın"*** *demek yetmiyor. Kimi zaman bir söze, kimi zaman bir çizgiye, bazen bir ritme ihtiyaç duyan biz gençlerin sesini duyurmak için; tek bir modaliteye, tek bir doğruluk anlayışına, tek bir üretim biçimine sıkışmamış alanlara ihtiyacımız var. Çünkü her birimizin farklı ihtiyaçları var ve her birimiz kendimizi farklı şekillerde ifade ediyoruz. Ama hepimizin söyleyecek sözü var. Yeter ki o anlatımın yolu açık olsun.*

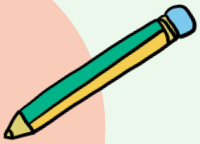

Alışık olduğumuz pek çok ortamda, bizi ya aynılaştıran ya da birbirimizle kıyaslayan sistemler içinde sıkışıp kalıyoruz. Ya herkesin aynı biçimde kendini ortaya koyması bekleniyor, ya da birbirimizle yarışa sokuluyoruz. Lütfen bizi yarıştırmayın. En çok bilenin, en hızlı konuşanın, en iyi yapanın duyulduğu sistemlerde bazen susmak zorunda kalıyoruz. Oysa biz, birlikte düşünmeye, birlikte şaşırmaya, birlikte tökezlemeye alan açan bir anlayışa ihtiyaç duyuyoruz. Herkesin en önde olmak zorunda kalmadığı, ama kimsenin geride bırakılmadığı bir topluluk hayâl ediyoruz.

Tek doğru demişken...

Okulda bize sorulan soruların cevabı, aslında çoktan belirlenmiş olabiliyor. Hani şu klasik "Şair burada ne demek istemiş?" sorusu var ya... Aslında çoğu zaman cevabı zaten öğretmenin kafasında hazır oluyor. Oysa belki o şiiri okuduğumuzda içimizde bambaşka bir şey uyanmış, bize çok farklı bir şey çağrıştırmış. Bu hislerin çoğu sınıfın kapısından içeri giremiyor, çünkü o kapının ardında çoğu zaman 'tek doğru' var. Doğru şık. Doğru yorum. Doğru yöntem.

Tam o sırada Freire sınıfın kapısından içeri süzülüyor. Kaşlarını hafifçe kaldırarak, "İyi de bu bankacı modelin ta kendisi!" diyerek itiraz ediyor, "Öğrencinin düşünmesine, sorgulamasına değil; hazır bilgileri alıp tekrar etmesine dayalı bir anlayış bu."

Gerçekten de sanki biri sınıfa bizden önce girip tüm cümleleri tahtaya yazmış; bize sessizce deftere geçirmek kalmış gibi hissediyoruz.

Bu yaklaşımın bizi nasıl etkilediğini sizinle paylaşmak isteriz:

Öncelikle, sanatla kurduğumuz bağ zedeleniyor. Bir sanat eserinin tek bir anlamı olduğu söylendiğinde, onunla kurabileceğimiz yaratıcı ilişki sınırlanmış oluyor. Böyle bir ilişki çoğu zaman dönüştürücü bir deneyime dönüşemiyor. Oysa bizce sanatın gücü, yorumlara açık olması, farklı anlamlarla yeniden kurulabilmesinde saklı. Sanat eserlerini sabit anlamlara hapsettiğimizde, onun en güçlü yönünü ıskalamış oluyoruz.

Bu sadece sanatla kurduğumuz ilişkiyi değil, kendimizi ifade edebilme biçimimizi de etkiliyor. Fikirlerimizi söylemekten çekinir hale geliyoruz, çünkü düşüncelerimize alan açılmadığını hissediyoruz. Oysa öğrenmenin; salt bilgi ezberlemek değil, birlikte anlam kurmak olduğunu biliyoruz. Freire'nin 'problem tanımlayıcı eğitim' yaklaşımını düşündüğümüzde, öğrenme süreci hazır cevapları tekrar etmekten çok, birlikte düşünmek ve birlikte soru sormakla anlam kazanıyor.

Bize göre sanatın en güçlü yanı, tek bir doğruya sıkışmaması; herkesin kendi anlamını yaratabileceği, düşünmenin çoğullaşabildiği bir alan olması. Burada biz de soruları birlikte çoğaltabildiğimizde, hem daha çok şey öğreniyoruz hem de gerçekten düşünmeye başlıyoruz.

Daha önceki bölümlerde de değinmiştik: Katılım orada bulunmakla sınırlı değil; sesimizin duyulması, fikirlerimizin dikkate alınması ve bunların bir etki yaratabilmesiyle mümkün. Bizden 'tek doğru cevabı' bulmamız beklendiğinde, bu katılım biçimi gölgede kalıyor. Zamanla susmakla kalmıyor, düşünme cesaretimizi de yitiriyoruz.

Biz, Roger Hart'ın 'katılım merdiveni'nde tarif ettiği ve Lundy'nin 'ortam, ifade, dinleyici, etkileme' olarak çerçevelediği o gerçek katılımı deneyimlemeyi çok önemsiyoruz. Buna ihtiyaç duyuyoruz, çünkü bu hak hayata geçtiğinde kendimizi ifade etmenin yanı sıra; fikirlerimiz gerçekten duyuluyor, dikkate alınıyor ve hatta yönü değiştirecek güce bile sahip olabiliyor.

Ayrıca, anlamaya ve ifade etmeye dair yollar azaldıkça, farklılıklarımızı yaşama ve yaşatma ihtimalimiz de zayıflıyor. Herkesin aynı şeyi düşünmesinin beklendiği yerlerde, farklılıklarımız görünmez hale geliyor. Bizce topluluklar, yalnızca birlikte üretmenin değil, kim olduğumuzu anlamanın ve anlatmanın da alanı olmalı ama farklılıkların kendini ifade edemediği yapılarda, bireyler zamanla başkalarının beklentilerine göre şekillenmeye başlıyor. Bu da düşünmenin "ne yapmalıyım?" sorusuna sıkıştığı, hareket alanının daraldığı bir ortam yaratıyor.

Benzer bir deneyimi aile ilişkilerinde de yaşayabiliyoruz. "Ben senin iyiliğin için söylüyorum," cümlesi sıklıkla duyduğumuz ifadelerden biri. Bu niyetin ardındaki sevgi ve kaygıyı elbette hissediyoruz. Ama 'neyin iyi olduğu' tek bir yerden tanımlanınca, kendi sesimize alan açmak zorlaşıyor. Oysa biz kendi yolumuzu bulmaya ihtiyaç duyuyoruz. Yanlış yaparak, düşe kalka, deneyerek…

Burada bahsettiğimiz 'yanlışlar', güvenliğimizi tehlikeye atacak türden değil elbette. Daha çok; yolumuzu bulurken karşımıza çıkabilecek küçük dönemeçler, denemeler, yanılmalar... Yani düşünmenin ve büyümenin doğal birer parçası olan adımlar. Bu sürecin, iyi niyetle bile olsa bastırılması, sesimizi kısıyor. Öte yandan, gençler olarak bizim de farklı iyilik tanımlarımız olabiliyor. En çok neye ihtiyaç duyuyoruz biliyor musunuz? Sarsılmaz bir doğruya yönlendirilmektense, yolumuzu bulurken bize eşlik edebilecek, bizi içtenlikle anlamaya çalışabilecek bir yetişkinin varlığını hissedebilmeye.

Bir fikri ifade ederken tek bir doğruya yaslanmak zorunda kalmamak, bir şiiri okurken şairin 'gerçek' niyetini değil, kendi içimizdeki çağrışımı konuşabilmek, kimsenin bizim yerimize karar vermemesi… Bunlar bizim için çok kıymetli. Bu yüzden Yaşantılar Adası yalnızca etkinliklerin yapıldığı bir yer değil; düşünmenin özgürleştiği bir alan bizim için aynı zamanda. Bu alanda, "Ne yapmalıyız?" gibi kapalı sorularla sınırlanmıyoruz.

Bunun yerine, "Neden böyle yapıyoruz?", "Başka nasıl olabilir?" gibi düşünmeyi çoğaltan sorular ortamda kendiliğinden dolaşır hale geliyor. Böylece yaratıcı ve eleştirel düşünmeyi mümkün kılan bir zihinsel iklim oluşuyor. Bize kalırsa, Yaşantılar Adası Freire'nin 'eleştirel bilinç' dediği şeyin mayalandığı yerlerden biri... Düşünmeye, sorgulamaya, birlikte anlam üretmeye cesaret ettiğimiz bir alan. Bu eleştirel ve üretken iklim, zamanla topluluğun üzerine yayılan o tanıdık bulutu —Olasılıklar Bulutunu— canlandırıyor, düşünmeye zemin hazırlıyor, yeni ihtimalleri sezmemizi sağlıyor.

Bir de şu var: Biri bize neyin doğru olduğunu kesin bir dille söylediğinde, sanki başka hiçbir ihtimal yokmuş gibi hissediyoruz. Bu da bizi düşünmekten çok, uyum sağlamaya itiyor. Hiçbir zaman hiçbir şeye uyum sağlamak istemiyoruz gibi anlaşılmak istemeyiz. Sadece bizim hayatımızı ilgilendiren durumlar söz konusu olduğunda bu durumları kendi eleştirel süzgecimizden geçirebilme olanağımız olsun istiyoruz. Bazen dışarıdan 'uyumsuzluk' gibi görünebilecek şey, aslında düşünme hakkımıza sahip çıkmak ve yeni olasılıklara ihtiyaç duymak anlamına geliyor.

Hazır doğrulara ve genel geçer çözümlere sığınmak, bizi eleştirel düşünmeden uzaklaştırıyor. Biri bize neyin doğru olduğunu dayattığında; tartışmaya kapalı, tek geçerli seçenek gibi sunduğunda; biz, alternatifsiz ve tek sesli bir dünyanın içinde patinaj çekmeye başlıyoruz. Düşünce üretmek yerine, doğru cevabı ezberlemeye; sesimizi duyurmak yerine, onay almaya odaklanıyoruz. Böyle bir zihinsel iklimde, daha adil bir dünya için sorumluluk alarak harekete geçmek çok zorlaşıyor.

Tam da bu noktada, bu satırları okuyan yetişkinlere —öğretmenlere, ebeveynlere, büyüklerimize— küçük bir davetimiz var:

Neden böyle davrandığınızı çok iyi anlıyoruz. Koruma isteğinizi, iyiliğimizi gözetme çabanızı, bizim üzülmememiz için gösterdiğiniz özeni… Ama bazen 'iyilik' niyetiyle kurduğunuz o cümlelerin, bizim düşünme alanımızı daralttığını da birlikte fark edebiliriz. İşte bu yüzden, yön göstermekten önce düşünmeye alan açan cümlelere, örneğin "Sen ne düşünüyorsun?" gibi bir soruya daha sık ihtiyacımız oluyor, çünkü en güzel yolculuklar, birlikte düşünerek başlıyor.

Dünya donmuş gibiyken biz şarkı söyledik, resim yaptık

Bazen oluyor ya hani… Her şey üst üste geliyor. Bir şeylere üzülüyorsunuz ama alışmış gibisiniz. Ekrandan bir haber geçiyor, "Of yine mi…" deyip geçiyorsunuz. İçinizde bir ağırlık, çevrenizde bir sessizlik var. Herkes bir şey hissetmiş ama kimse adını koyamamış gibi. Sanki bir şey olmuş, her şey bir anda yerinden oynamış ama kimse tam olarak ne hissettiğini söyleyememiş gibi. Sanki toprağın bile dili tutulmuş gibi. İşte bizce bu yaşadığımız çağın ruh hali: Her şeyin fazla, ama hissin eksik olduğu bir dönem.

Eskiden bir şey görünce içimiz cız ederdi. Şimdi, sanki hepimiz yavaş yavaş uyuşuyoruz. O kadar çok şey oluyor ki, neye şaşıracağımızı, neye üzüleceğimizi bile bilemiyoruz. Sanki üzülme hakkımız bile elden gitmiş gibi.

Her şeyin bulanıklaştığı böyle bir dönemde sanatın imdadımıza yetişen bir can simidi olduğunu deneyimledik biz. Sanat sayesinde bireysel duygularımızın ötesine geçip kolektif hafızamıza yaklaşabildik. Aynı tuvale birlikte resim yapmak, aynı şarkıya eşlik etmek ya da aynı sahnede birbirimizi gözetmek; bunların her biri, bizi hem kendimize hem birbirimize biraz daha yaklaştırdı. Hissizliğin yaygınlaştığı bir çağda, sanat sayesinde bağ kurabildik yeniden. Hem kendimizle, hem çevremizle, hem de içimizde beslediğimiz o 'başka türlü bir dünya' ihtimaliyle. Bu kırılgan zamanda, bu da başlı başına bir uyanıştı. O uyanışın bıraktığı ince buğu ise, şimdi gökyüzümüzde gezinip duran Olasılıklar Bulutu…

En sona bırakılan, bizi ilk ayakta tutan

Bizi ayakta tutan şeyin en kolay vazgeçilen şey oluşu içimizi burkuyor. Sanat hep ilk gözden çıkarılan, en kolay feda edilen şey olduğunda, sadece sanat değil, biz de gözden çıkarılıyormuşuz gibi hissediyoruz. Okulda bir iş mi çıktı, bir grup öğrenci bir yere mi gönderilecek, ilk feda edilen ders genellikle Sanat oluyor. "Nasıl olsa Müzik ya da Resim dersi," deniyor. Ya Resim veya Müzik derslerinden biri seçmeli ders olarak seçiliyor ya da ikisinden biri zorunlu seçmeli olarak sunuluyor. Sanki ikisi birden fazla. Aslında sanki biri bile fazla.

Bu okulda da böyle, hayatın başka alanlarında da. Ne zaman bir kriz çıksa, ne zaman bir şeylere 'öncelik' verilecek olsa, sanat hep en sona bırakılıyor.

"Şimdi sırası mı?" deniyor. Sanki sadece oyalanmak için varmış gibi... Oysa bazen o oyalanma dediğimiz şey, hayata tutunmanın ta kendisi oluyor. Sanki sadece kafamızı dağıtmak içinmiş gibi… Oysa biz en çok, zihnimizi toplamak için ona ihtiyaç duyuyoruz.. Sanki zor zamanlarda ilk ondan vazgeçilmesi gerekirmiş gibi… Oysa biz o zamanlarda en çok onunla nefes alıyoruz.*

Bizim için sanat, kimsenin bizi dinlemediği yerde sesimizi duyurabileceğimiz bir alan.

Bu yüzden sanat bizim için bir 'ekstra' değil. Bu yüzden sanat bir 'seçmeli' hiç değil bizim için.

Ve şimdi buradan, bu satırları okuyan herkese —öğretmenlere, karar vericilere, yetişkinlere— bir çağrımız var:

Lütfen sanatı hep en sona bırakmayın. Lütfen bizi ancak test çözdüğümüzde değil, oyun oynarken attığımız kahkahada ya da resim çizerken kurduğumuz düşte de fark edin ve ciddiye alın, çünkü bir şarkı, bir resim, bir oyun ya da bir dans bize yaşadığımızı hatırlatabiliyor.

Birlikte üretmek: Tanımın ötesinde, temasın içinde

Bizim için sanat, hiçbir zaman hayatın kıyısında duran bir uğraş olmadı; aksine, dağılmadan kalabilmek için tutunduğumuz bir imkân oldu. Bu yönüyle sanat, sadece müze duvarlarında, sahne ışıklarında ya da galeri raflarında var olan bir ayrıcalık değil bizim için. Yalnızca belli başlı disiplinlerin 'uzmanları' tarafından icra edilebilecek bir alan da değil. Bize göre sanat, gündelik hayatın içinde, sokakta, mutfakta, okul sırasının üstünde, bir çemberin ortasında ya da bir şarkının sözlerinde kendine yer bulabilen bir yaratıcı eylem. Aynı zamanda bir çizgiyle, ritimle, gülüşle, hatta bir bakışla kurulabilen yaratıcı bir ifade biçimi.

* *Beliz Güçbilmez, 'Anne Ben Düştüm Mü?' başlıklı kitabında ne güzel anlatır "yangında son kurtarılacak olan" şeklinde görülen sanata olan ihtiyacın —bir başka deyişle, "o sırada hayat kurtarmıyormuş ve karın doyurmuyormuş gibi görünen bütün o yapma ve yapılana bakma ihtiyacının"— tarih boyunca süregeldiğini. Yeri gelmişken ilgilenenlere öneririz 'Kurmacalara Neden Muhtacız?' alt başlıklı bu kitabı. Ve yine fırsattan istifade kendisine kucak dolusu teşekkürlerimizi de iletmek isteriz tiyatro oyunumuzun yazım sürecinde bize verdiği gönüllü destek için.*

Ne yazık ki sanat, çoğu zaman yalnızca belirli normlara uyan üretimlerin değerli sayıldığı, estetik yargıların dar bir çevre tarafından belirlendiği bir alana indirgeniyor. Oysa biz, 'yüksek sanat' denen o uzak ve erişilmez kategoriyle değil; elimizdekilerle, içimizdekilerle ve birbirimizle üreterek bağ kurduk. Kendi kostümümüzü tasarladık, kendi şarkımızı yazdık, birimiz yazdığı şiiri okurken hepimiz kulak kesildik. Birlikte düşündük, birlikte şaşırdık, birlikte hata yaptık. Hata yaptıkça biraz sarsıldık ama dağılmadık. Tüm bu yaşantılar, bizim sanatla ve hayatla kurduğumuz ilişkiyi dönüştürdü, çünkü hayâl gücü düş kurmanın ötesinde; denemek, şaşırmak ve birlikte genişleyen bir gelecek ufkunu tahayyül etmekle ilgiliydi —Appadurai'nin de söylediği gibi.

Sanatla kurduğumuz ilişkiyi dönüştüren anlardan biri de şöyleydi: Resim yaparken 'düzgün' bir şey çıkaramamak, bazılarımız için üretimin önündeki en büyük engellerden biri olabiliyor. Aramızdan biri, arka planı fırçayla eşit boyamanın ona ne kadar zor geldiğini anlatmıştı. "Yapamıyorum" demekten vazgeçtiği an ise, mentorlarımızdan birinin yönlendirmesiyle ellerini boyaya daldırdığı an olmuş. Fırçayı bırakıp elleriyle boyamaya başlamışlar birlikte. Sonra bardaklarla boya dökmüşler, renkleri karıştırmışlar, bazı yerleri fırçayla, bazı yerleri parmakla şekillendirmişler. En sonunda, kuruyan yüzeyin üstüne tekrar elle çizmişler.

Bu süreçte şunu fark ediyorlar: 'Doğru tekniğe' uymak zorunda değiliz. Kalıpların dışına çıkarak, akışa güvenerek, kendi yollarımızı oluşturabiliriz. Bize göre bu; bir resim çalışmasının ötesinde, yaratmanın ne kadar özgürleştirici bir şey olduğuna dair çok güçlü bir deneyim.

Bizce sanat, bir alanı açmakla ilgili. Bu alan küçücük bir kağıt parçası da olabilir, koca bir sahne de. Asıl mesele içimizde neyi harekete geçirdiği, bizi nerede buluşturduğu, yeni yolları nasıl açtığı ve hangi ihtimalleri görünür kıldığı. Sanat bizim için kendimize gelmenin, birbirimize yaklaşmanın, yaşadığımız çağa içeriden bir cevap üretmenin yolu.

Bu yol, farklı tekniklerin yanı sıra; farklı seslere, duygulara, varoluş biçimlerine de alan açtığında anlam kazanıyor. Appadurai'nin 'kültürel eylem' kavramı takımadamızda böyle hayat buluyor: Sanatı yalnızca bir ifade biçimi olarak değil; aynı zamanda dünyaya karşı bir yanıt, toplumsal bir müdahale alanı olarak görüyoruz. Bu anlamda, sanat bizim için düşünsel bir arayıştan fazlası; bir ortaklık zemini. Şöyle de söyleyebiliriz: Apatinin sıradanlaştığı bir zamanda, sanat bizi dinlemeye çağıran bir zemin sunuyor. Üstelik bu zemini birlikte kurabiliyor olmak, birbirimizi duymaya ve birlikte anlam kurmaya da alan açıyor. Sanatın bize sunduğu en güçlü imkânlardan biri de bu olsa gerek.

Hatalar, saçmalıklar ve diğer umutlar

Daha önce çizim yaparken hata yapma korkusunun nasıl üretimden uzaklaştırabildiğinden, 'tek doğru' anlayışının düşünme cesaretini nasıl baskılayabildiğinden söz ettik. Kendi yolumuzu deneyerek bulabilmeye, düşe kalka ilerleyebilmeye ihtiyaç duyduğumuza değindik. Birlikte üretirken, hata yapmanın doğal karşılandığı; sahnede biri takıldığında onun açığa düşmediği, tam tersine birlikte sahnenin tutulduğu anların ne kadar kıymetli olduğunu konuştuk.

Hata yapma özgürlüğü ve saçmalama hakkı bizim için çok temel bir mesele olduğu için biraz daha açalım istiyoruz bunu.

Aylin Vartanyan'la gerçekleştirdiğimiz dışavurumcu sanatlar atölyesinde ilk kez karşılaştık 'saçmalama hakkı' kavramıyla. Başta biraz garipsedik açıkçası. Garip sesler çıkarıyor, anlamsız görünen hareketler yapıyor, hep birlikte saçma sapan şeyler söylüyorduk; ama ne tuhaf, bunların hepsi iyi geliyordu. Hiçbirimizin, mantıklı görünmek ya da kendini 'doğru' ifade etmek gibi bir derdi yoktu o an. Sadece vardık. Ve zamanla fark ettik ki saçmalama dediğimiz şey, aslında kendimize alan açmanın, yargılanmadan var olabilmenin bir yoluymuş.

Bizim için 'saçmalama hakkı', gülmek ya da komik şeyler yapmaktan ibaret değil; kendimizi özgürce ortaya koyabilmenin bir yolu aynı zamanda. Saçmalamak dediğimiz şey, içimizden geldiği gibi konuşabilmek, 'anlamlı' olmak zorunda kalmadan bir şeyler deneyebilmek demek. Yanlış anlaşılmaktan korkmadan konuşabilmek, "Acaba tuhaf mı olur?" diye düşünmeden sesimizi duyurabilmek.

Saçmalamak cesaret istiyor; şekillenmemiş bir fikri dile getirmek, prova etmeden hareket etmek, "bakalım ne çıkacak" diyerek akışa güvenmek… Tüm bunların arkasında yatan şey ise çok basit ama çok hayati: Güvende hissetmek.

Kimsenin sizi garipsemeyeceğini bildiğiniz bir ortamda rahatlıyorsunuz. Sosyal kaygınız, "Acaba rezil olur muyum?" korkunuz biraz geri çekiliyor. O anda rol yapmanıza gerek kalmıyor; gerçekten kendiniz olabiliyorsunuz. Bizim için saçmalama hakkı galiba biraz böyle bir şey: Katı kalıplara hapsolmadan, içimizden geldiği gibi var olabilmek. Neyin bize iyi geldiğini yoklayabilmek, nereye kadar gidebileceğimizi keşfedebilmek. En nihayetinde, "Ben böyle biriyim ve buradayım" diyebilmek.

Saçmaladığımızda, o anı paylaşan insanlarla aramızda tuhaf bir bağ kuruluyor. Aynı anda garip sesler çıkardığımızda, saçma bir oyuna kendimizi kaptırdığımızda ya da anlamsız görünen bir şeye birlikte güldüğümüzde aramızdaki mesafe azalıyor; çünkü kimse "Bu ne ya?" bakışı atmıyor, "Boş yapıyorsun!" demiyor. Aksine, birlikte katı kuralları olmayan, samimi ve destekleyici bir dil icat ediyoruz. Mantıksız gibi görünen şeyler, aramızda bir anlam üretmeye başlıyor. Bu da, kimsenin kimseyi yargılamadığı, herkesin birbirine alan açtığı bir güven duygusu yaratıyor. Böylece saçmalamak rahatlamanın ötesinde; bağ kurmanın, bir topluluk olmanın yollarından biri haline geliyor. Lave ve Wenger'in sözünü ettiği anlamda bir 'öğrenenler topluluğu', bizim için kimsenin tek başına öğrenmediği; denemenin, şaşırmanın, birlikte gülmenin iç içe geçtiği, anlamın ortaklaştığı anlarda oluşuyor. Garip seslerle, kahkahalarla, küçük şaşkınlıklarla birbirimizin öğrenmesine alan açtığımızda, öğrenmenin zemini birlikte kuruluyor.

Bu konuyu tekrar tekrar anlatıyoruz gibi görünebilir ama bizim için gerçekten çok önemli. Kendimizi tam olarak duyurabilmek, yaşadığımız şeyi aktarabilmek istiyoruz

Dışarıda hata yapmanın telafisi yokmuş gibi davranılıyor bize. Oysa güvenli bir topluluğun içinde, işler başka bir hal alıyor: Takıldık, hata yaptık, ama orada her şey bitmiyor aslında. Hatta aksine, orada başlıyor çoğu zaman. Geriye dönüp baktığımızda anlıyoruz ki hata yapabilmek bize ferah bir özgürlük hissi veriyor. Bu ferahlık içinde, içimizden taşan şeyleri bastırmadan, nereye kadar gidebileceğimizi yavaş yavaş seziyoruz.

Dışarıda hata yapma özgürlüğümüz de pek yok bizim. Bu yüzden biz biraz umutsuzluğa düşüyoruz. Kendimizi hata yapmamaya o kadar odaklıyoruz ki ne yapmamız gerektiğini unutuyoruz, ne yapmamamız gerektiğine bakıyoruz. Okulda, evde, sosyal medyada... birçok yerde sürekli tetikteyiz. Öyle ki bazen neyi sevdiğimizi, ne yapmak istediğimizi bile hatırlamakta zorlanıyoruz. Henüz düşünmeye fırsat bulamadan, "şöyle deme, dikkat et" gibi sesler kafamızda dönmeye başlıyor. Odağımız yaratmaktan çok, hata yapmamaya kayıyor. Bu da bizi zamanla donuklaştırıyor. Umutsuzluk dediğimiz şey biraz da buradan çıkıyor: Yeni bir şey denemeye cesaret edemediğimizde, hep aynı yerde kalıyormuşuz gibi hissetmekten.

Derken; saçmalamaya, hata yapmaya ve yeniden denemeye alan tanıyan bir topluluk devreye giriyor. Bizi olduğumuz gibi kabul etmekle kalmayıp, denemelerimize eşlik eden, hatalarımızı birlikte taşıyan bir topluluk... Bu sayede, ne yapmamamız gerektiğine odaklanmak yerine, nelerin mümkün olabileceğine kafa yormaya başlıyoruz.

İşte bu yüzden bu kadar üzerinde duruyoruz: Saçmalama hakkı ve hata yapma özgürlüğü bize sadece rahatlık değil, umut da veriyor, çünkü özellikle krizler, belirsizlikler içinde yaşarken, hep mükemmel olmamız bekleniyor bizden. Hep sağlam, hep akıllı, hep düzgün davranmamız... Bu yük bize biraz ağır geliyor, kaldırmakta zorlanıyoruz. Böyle zamanlarda, hataların cıs olmadığı alanlar bizim için gerçek bir nefes oluyor. Güç topluyoruz, kendi potansiyelimizi hatırlıyoruz: "Olur ya," diyoruz, "neden olmasın?" Olmadı bir daha deneriz, di mi ama?

Ne güzel ki bu adada aynı toprağın üstünde izler bıraktık. Şimdi ise, fark etmeden dokunduğumuz taşlar, bıraktığımız ayak izleri bir toz bulutu olup havaya karışıyor. Adanın toprağında tuttuğumuz her duygu, paylaştığımız her ses, kurduğumuz her bağ… Hepsi şimdi gökyüzünde.

Yaşantı dediğimiz şey o anla sınırlı kalmıyor; birbirimizde bıraktığı izle çoğalıyor, yeni yolların ihtimalini doğuruyor. Biz de artık o buluta bakmaya, "Peki ya şöyle de mümkünse?" demeye hazırız. Olasılıkların kapısını aralayan bir yere doğru yürümeye devam edelim mi?

Olasılıklar Bulutu

Bir bulutun içindeyiz artık, ama bulut derken soyut bir şeyi kastetmiyoruz. Birlikte geçirdiğimiz, birlikte düşündüğümüz anların bıraktığı izlerden oluşuyor bulutumuz.

Hani bazen bir yolculuk bittiğinde değil, yön değiştirip yeniden başladığında anlam kazanır. Bizim için bu bulut tam olarak böyle bir açıklık: Aştıklarımızın ağırlığı ile birlikte kurduğumuz imkânların hafifliği arasında bir eşik. "Aştıklarımızın ağırlığından" kastımız şu: Yıkımların, ayrımcılıkların, suskunlukların ve görmezden gelinmişliklerin içinden geçerek geldik buraya. Kurduğumuz imkânların hafifliği derkense şunu anlatmak istiyoruz: Baş etmek zorunda kaldığımız olumsuzluklara takılı kalmadan; yalnızca neye karşı olduğumuzu bilerek değil, aynı zamanda neye doğru yönelmek istediğimizi birlikte düşünerek yürüdük. Olasılıklar Bulutu, bu sorumluluğu üstlenen topluluğun ortak eşiği. Hem bir eşik hem de bir açıklık: Geride bıraktıklarımızı düşünmekle, önümüzde açılan olasılıkları hayâl etmek arasında bir açıklık. Şimdi dönüp bakma zamanı: Sesimizi nerede bulduğumuzu ve bu sesin kimlerde yankı uyandırdığını duyabilmek için. Olasılıklar Bulutu, hem geriye dönüp bakabildiğimiz hem de ileriye doğru bakmaya cesaret edebildiğimiz bir soluklanma alanı. İşin en güzeli ne biliyor musunuz? Hani 'patikalarda' konuşmak istemeyen bir arkadaşımıza susarak eşlik ettiğimiz o anlar vardı ya… İşte o sıradan anlarda kurulabilmesi bu soluklanma alanının. Çünkü o sessizliklerde, hem nereden geldiğimizi hem nereye yönelmek istediğimizi sezebiliyoruz.

Gürültüsüz ve direngen: Umudu çoğullukta kurmak

Bazen en karanlık zamanlarda bile bir kıvılcım beliriyor. Her şeyin üst üste geldiği, geleceğin bulanıklaştığı, dünyanın ağırlaştığı anlarda içimizde bir ses fısıldıyor: "Başka bir yol olabilir." Biz bu sesi duymakla yetinmiyoruz, çünkü biliyoruz ki içinde yaşadığımız çağ, çoğu zaman bizi hissizliğe, apatiye itiyor. Bir şeyleri değiştirme inancımızı zayıflatıyor. Böyle zamanlarda, umut kelimesinin içi boşaltılıyor. Umut, yerinde sayan bir bekleyişe dönüşüyor. "Güzel günler gelecek," diyerek kendimizi oyalıyoruz. Yani ben değişmeyeyim, ben eyleme geçmeyeyim ama umut bana gelsin... Bu, tanıdık bir tuzak. Üstelik oldukça tehlikeli, çünkü bizi, müdahil olabileceğimiz yerde seyirci konumuna hapsediyor.

Biz bu türden nafile bir umudu geride bırakmak istiyoruz, çünkü gerçek umut, hareketsizliğin değil, sorumluluk almanın içinden doğuyor. Hazır bir reçetesi yok. Uzmandan, otoriteden, yukarıdan da gelmiyor. Düşünen, sıradan bir insanın iç sesiyle başlıyor. Belki bir soruyla. Atölyeler başlamadan önce yaptığımız görüşmelerde "Burada benim için ne var?" diye soran arkadaşlarımız gibi. Belki bir karşılaşmayla. Birbirini pek sevmeyen arkadaşlarımızın kaynaşması gibi. Belki de artık görmezden gelemeyeceğimiz bir haksızlıkla. Sergimize ve şarkımıza ismini veren "Biz hâlâ buradayız" cümlesindeki itirazımız gibi. Sonra sorular soruluyor. Cevaplar birlikte aranıyor. Ortak bir dünya için birlikte düşünülüyor, birlikte hareket ediliyor.

Dünyaya gözümüzü kapatmadan bakmak, acısıyla tatlısıyla yüzleşmek, sevebildiğimiz için sorumluluk hissetmek. Bize göre dünyayı gerçekten sevmek böyle bir şey. Arendt'e kulak verince bu hissi yakalayabiliyoruz. Arendt'in 'dünyayı sevmekten' kastı, dünyayı olduğu gibi, yüceltmeden ya da küçümsemeden kabul etmeyi; onunla yüzleşebilme cesaretini gösterebilmeyi içeriyor. Bu sevgi, edilgen bir beğenme değil; dünyaya karşı duyulan aktif bir bağlılık, onu koruma, dönüştürme ve üzerine düşünme iradesi. Dünyayı sevmek, onu içinde yaşamaya değer bir yer görebilmek ve bu yaşamı başkalarıyla birlikte sürdürebilme sorumluluğunu taşımak, Arendt'e göre. Bu sorumluluk, düşünmenin eyleme ve ilişkilenmeye açılan yönü. Gerçek düşünme, kendi zihnimizde oyalanmak değil; başkalarının varlığını ciddiye almak ve ortak bir dünyayı birlikte sürdürebilme imkânını araştırmak demek.

Bu tür bir sevgi ve düşünme hali, var olanı anlamakla yetinmeyip; onun nasıl şekilleneceğine dair bir sorumluluğu da omuzluyor. Bu noktada, düşünme hareketle buluşuyor; yüzümüzü başka bir ihtimale, henüz tam oluşmamış bir geleceğe döndürüyor. Öyle bir an geliyor ki, duvarın sessiz yüzeyinde bir çatlak beliriyor ve ışığı içeri çağırıyor. O çatlaktan gürültüsüz ama dirençen bir umut sızıyor; karanlığın içini yavaşça çözmeye başlayan ilk ışık gibi. İçeriye sızan o ışık, karanlığı aralayarak bir boşluk açıyor. O boşlukta, nafile umudun yerini başka bir şey alıyor: Sorumluluğu paylaşmak, birlikte küçük adımlar atmak, kimsenin yerine düşünmeden ama birlikte düşünerek ilerlemek. İşte o açıklıkta usul usul beliren imkân: Olasılıklar Bulutu.

Bu anlattıklarımız biraz havada kalmış gibi geldiyse, şimdi sizi yere indiriyoruz. Yaşadıklarımızın içinden, gündeliğin tam ortasından konuşacağız. Bir gün, birimiz çıkıp bir adaletsizliği bir şiirin dizelerine döküyor.

Başkası, "Ben bunu resmetmek istiyorum; içimde büyüyor," diyor. Bazen bir oyunun provasında, bazen bir sergi tasarlarken bir araya geliyoruz. Adım adım büyüyor her şey; derdimiz ortaklaştıkça sesimiz de duyulur oluyor. Dile kolay, 3000 kişiye ulaşıyor sözümüz. İçimizde birikenler dışarıda karşılık buluyor, düşünceler uyandırıyor; bir karşılaşmaya ve o karşılaşmadan doğan ortaklığa dönüşüyor. Böylece eylem dediğimiz şeyin illa büyük, gürültülü, kalabalık olması gerekmediğini anlıyoruz. Kimi zaman bir satırla başlıyor her şey. Kimi zaman bir bakışla. Küçücük bir adım, kocaman bir kapıyı aralıyor. Bir şeyleri değiştirme gücümüzün bir aradalığımızdan filizlendiğini ve paylaştıkça büyüdüğünü görüyoruz.

Bu bulutun içinde birleşen umutlar, tek biçimli değil ama birbiriyle konuşuyor. Herkes kendi yolundan yürürken, duygular ortak bir ritimde buluşuyor:

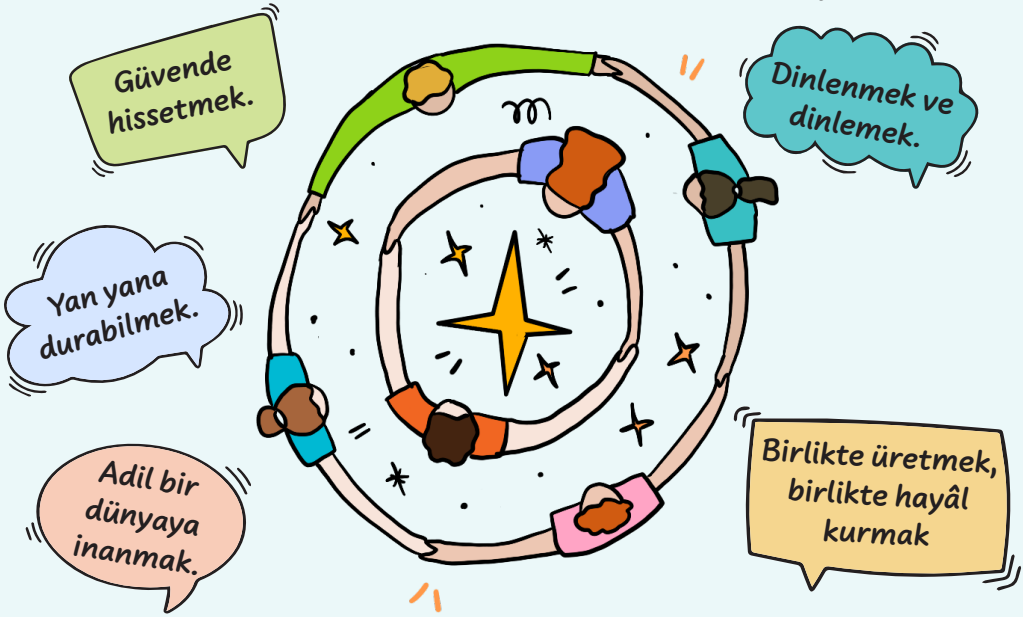

Bu bulut en çok da bu yüzden kıymetli: Kendi yolumuzu ararken, cesareti bir ısı gibi avuçlarımızdan birbirimize geçiriyoruz.

Hani bazen gökyüzüne bakarsınız… Bir bulut, önce bir hayvana benzer; sonra yavaşça uzar, bükülür, başka bir şekle dönüşür. Yanındaki bulutla birleşir, ayrılır, yeniden biçimlenir. Bir anlığına bir yelkenliye, sonra da dağınık bir saça benzer belki. Gözünüzü ayırmadan bakarsanız, onun hep değiştiğini, yerinde durmadığını fark edersiniz.

Olasılıklar Bulutu bizim için tam olarak böyle: Sabit değil. Her bakışta başka bir şey gösteriyor; bir şekil, hatta bir yön, bir karşılaşma ihtimali… Ardından bir adacığa ya da Yaşantılar Adası'na doğru yol alıyor, bazen geçitlerin üstünde alçalarak, kendi halinde süzülerek bir karşılaşmaya zemin hazırlıyor. Belki şu anda, bizden habersiz biri kendi sorusunu sormaya cesaret ediyor. Belki de o da, sesi duyulsun diye ilk satırını yazıyor.

Bir şeylerin değişebileceğini hissettiğimiz o anlar, bireysel bir uyanışla sınırlı kalmıyor. Değişimin gücü, paylaşabildiğimizde çoğalıyor. Birimizin attığı küçük bir adım, bir başkasına da cesaret olabiliyor. Sessiz ama direngen bir umut, bulaşıcı hale geliyor. Sadece kendimiz için değil, birlikte yön bulabilme ihtimaliyle yola koyuluyoruz. Bu ihtimal, bizi tek seslilikten çoğulluğa taşıyor.

Derken bulut dile geliyor ve bardaktan boşanırcasına bir yağmur başlıyor. Şıpırtısıyla herkese dokunuyor, ayrım gözetmeden. Her bir damla, önce bir sezgiye, ardından bir soruya ve bir adıma dönüşüyor. Sığınacak yer arayan da oluyor, gökyüzünü selamlayan da. Ama herkes ıslanıyor. Bu ortak ıslanmışlık, ortak bir uyanışa dönüşüyor. Bu uyanış, birlikte düşünen, birlikte sorumluluk alan bir 'biz'in habercisi.

'Biz'in çoğul hali

'Biz' olmak; sayıca çoğalmak değil, birlikte düşünmek, birlikte hissetmek, birlikte sorumluluk almak demek bizim için. Yani tek tek bireylerin toplamı olmanın ötesinde; aralarındaki ilişkiden doğan bir zemin. Adalet duygusunun yalnızca kendimiz için değil, başkaları için de istemeyi gerektirdiğini anlıyoruz zamanla. Bu da 'ben'le değil, 'biz'le mümkün oluyor.

Bir arada kalabilmenin yolu, birbirimizin varlığını hesaba katarak düşünmekten geçiyor. Kendimizi, başkalarının yarattığı imkânlarla birlikte kuruyoruz. "Benim sesim ne kadar çıkıyor?" sorusu zamanla "Kimler birlikte konuşabiliyor, kimler susturuluyor?" sorusuna dönüşüyor. Böylelikle, sadece duyulmak değil; birlikte duymak, birlikte duyurmak da mümkün hale geliyor.

Bu anlamda 'biz olmak'; kişisel dönüşümlerin toplamından çok, o dönüşümlerin birbirine değmesiyle ortaya çıkan ortak bir düşünme alanı. Bu alanın içinde; bireyler kendi hayatlarının yanı sıra, birlikte yaşadıkları dünyayı

da yeniden hayâl etmeye başlıyor. Böylece düşünme, kendine dönük olmaktan çıkıyor; dünya ile ilişkilenmenin bir yoluna dönüşüyor.

"Ben ne yapabilirim?" sorusu "Biz neyi mümkün kılabiliriz?" sorusuyla güç kazanıyor. Yolların bulanıklaştığı, soruların çoğaldığı dönemlerde, kolektif bir yön bulma duygusu olarak umut, ortak zeminde yer buluyor kendine. Tek başına kurulamayan ama birlikte düşünüldüğünde açılan bir alan olarak…

Düşünmenin açık hali

"Neyi mümkün kılabiliriz?" sorusuyla açılan ihtimallere uzanmak her şeyden önce başka bir dünyayı tahayyül edebilmeyi gerektiriyor. Bu noktada, Appadurai'nin açtığı düşünce yolu bize ilham veriyor: Appadurai 'geleceği tahayyül etme kapasitesini', toplumsal eşitliğin temel bir unsuru olarak görür. Ona göre yoksun bırakılmış topluluklar, ancak bu kapasiteyi geliştirebildiklerinde, yani kendi geleceklerini düşünebilme hakkına ve imkânına sahip olduklarında adil bir topluma doğru ilerlemek mümkün olur. Aynı şekilde, bilgiyi sadece uzmanların ya da ayrıcalıklı kesimlerin üretmediği; herkesin kendi deneyimi, sezgisi ve sorusuyla dünyayı anlamaya hakkı olduğundan da söz eder Appadurai.

Biz bu yaklaşımı önemsiyoruz ve bu çerçeveden yola çıkarak bir adım daha atıyoruz: Diyoruz ki, geleceği hayâl etme kapasitesi, sistemli bilgi üretiminin yanı sıra; hata yapma özgürlüğüyle, saçmalama hakkıyla da gelişebiliyor. Zira insan sadece 'doğru cevapları' ararken değil; yanılırken, afallarken, dağılıp yeniden toparlanırken de düşünmeye başlıyor. Appadurai'nin de işaret ettiği gibi, bu tür bir düşünme merkezden değil; yaşamın içinden filizleniyor.

Hata yapma özgürlüğü ve saçmalama hakkının, 'kusursuzluk' beklentisinden sıyrılmayı mümkün kılan bir bakış açısı sunabileceğini düşünüyoruz ve soruyoruz: Düşünme (ve dolayısıyla düşünen birey/topluluk) eksik, kusurlu, hatta dağılmış olduğunda yine de anlamlı ve dönüştürücü olamaz mı? Bu soruyu sormamızın nedeni şu: Düşünmek, yalnızca sağlam ve tamamlanmış fikirlerle değil; kararsızlıkla, denemeyle ve hatta şaşırmayla da ihtimallere açık hale geliyor sanki. Biz kırılganlığın düşünmeye engel değil, bazen onun başlangıç noktası olabileceğine inanıyoruz. Kırılganlık derken, duygusal incinmişliğin ötesinde; belirsizliğe, bilinmeyene, yanılma ihtimaline açık olmayı kastediyoruz. Düşünmenin her zaman sağlamlıkla değil, kimi zaman sendeleyerek ilerlediği bir alan açıyoruz aslında. Umut, ancak eksiksiz ve kusursuz olmaya çalışmaktan vazgeçtiğimizde; çatlaklarımızdan içeri sızan ışığı görerek, onunla birlikte düşünmeye cesaret ettiğimizde sahici bir zemine oturuyor gibi geliyor bize. Bu zemin, bizi pasif bir bekleyişten çıkarıyor; sorumluluk alan bir ortaklığa doğru taşıyor.

Toplumsal bir imkân olarak gençlik

Şimdi de bizi böylesi bir düşünmeye ve ortaklığa taşıyan gençlik hallerimize yakından bakalım istiyoruz hep birlikte; çünkü tüm bu anlattıklarımız, gençliği yalnızca bir yaş evresi değil, toplumsal bir imkân olarak yeniden düşünmeyi gerektiriyor gibi geliyor bize.

Gençliğe dair üretilen 'Z kuşağı' imgeleri, çoğu zaman gençlerin kendi deneyimlerini değil; onlara atfedilen kalıpyargıları ve beklentileri yeniden üretiyor. Biraz öfkeli, biraz ilgisiz, sürekli ekran başında… Bu tek tip anlatılar, gençliği dar bir kategoriye sıkıştırıyor. Oysa gençlik sosyolojisi alanında çalışan Demet Lüküslü'nün de vurguladığı gibi, gençlik ne salt bir biyolojik dönem ne de tekil bir özne konumu. Bu yaklaşıma yaslanarak soruyoruz: Gençliği, daha adil bir dünya tahayyülüne katkı sunabilecek toplumsal ve siyasal imkânlar üreten özneler olarak düşünmek mümkün mü?

"Başka türlü bir dünya mümkün mü?" diye soran her sesin ardında, bu potansiyelin izini sürüyoruz. Zira gençlik, yalnızca ileride tamamlanacak bir hikâyenin başlangıcı değil; bugünde düşünen, hisseden, üreten ve şimdiki zamanı kuran farklı var olma halleri bizce.

Bu yüzden sizi; edilgen bir tanıma sığmayan, toplumsal hayata eleştirel mesafeyle bakan, yeni ihtimalleri yoklayan, düşünsel ve duygusal bir hareketlilik içinde hayat bulan gençlik hallerimize eşlik etmeye çağırıyoruz.

Toplumun gençliği eksiklik ya da olgunlaşmamışlık üzerinden tarif etmesine karşılık; biz gençliği, deneyimle yoğrulan, ilişkilerle dönüşen ve düşünmeyle genişleyen bir alan olarak görüyoruz. Gençlik, bir 'hazırlık dönemi' değil; şimdinin içinde, kendi sözünü kurabilen bir kolektif güç. Bu güç tanınırsa, ciddiye alınırsa ve birlikte düşünme zeminine taşınırsa, umudu gerçek kılabilir.

Peki şimdi?

Birlikte düşünmenin ve kolektif bir güç olmanın peşine düştüğümüz Sanat Elçileri Takımadası deneyimimiz boyunca yavaş yavaş şekillenen bir şey vardı: Kırmadan, kesmeden; karışarak, yumuşayarak bir arada kalabilmenin imkânı. Cam gibi değil, kum gibi… Sertlikten uzak ama sağlam; dağılsa da bir araya gelebilen. Bu ifade topluluk olma deneyimimizin özeti bir bakıma.

Topluluk olma halini böylesine yakalayabilmiş olmak, şimdi yeni sorular sormaya cesaret veriyor. Raporumuz burada bitiyor olsa da, bizim hikâyemiz yeni başlıyor aslında. Bu, bir sona varmak değil; kafamızdaki yüzlerce, binlerce soru etrafında yeniden düşünmeye başlamak. Çünkü her adım, yeni bir yönü mümkün kılıyor.*

Sanat Elçileri Takımadası, tamamlanmış bir model değil; ama denenmiş, dönüştürülmüş, birlikte inşa edilmiş bir zemin sunuyor bize. Bu zemin, üzerine yeniden sorular kurabileceğimiz, adım adım ilerleyebileceğimiz bir açıklık sağlıyor. Olasılıklar Bulutu; hep oluşan, değişen, devinen bir alan.

Bu bulutun içinde birleşen umutlar, tekil değil; bir topluluğun birlikte düşleyip düşünebildiği ihtimallerle şekilleniyor. Şimdi, bulutun içinde kıpırdanan ihtimallerin yanına, sizi de yerinizi almaya davet ediyoruz: Bu buluttan size kalan ne? Bu açıklıkta beliren yeni ihtimalleri birlikte çoğaltmaya var mısınız?

* *Hikâyemiz yeni başlıyor derken yepyeni bir hayata silbaştan başlamaktan değil, hayatımıza yeniden başlamaktan söz ediyoruz. Bu noktada, şehir plancısı Tuğçe Tezer'in 'yeniden inşa' yerine 'onarım' ve 'iyileşme' demeyi seçen yaklaşımı geliyor aklımıza. Tuğçe Tezer'in bu tercihi, Antakya'nın tümüyle yıkıldığını kabul etmek yerine, fiziksel, sosyal ve kültürel katmanlarıyla onarılması ve yaşatılması gerektiğine dair bir anlayışa yaslanıyor.*

Neler yaptık?

22-29.05.2024
İhtiyaç Analizi Odaklı İlk Saha Ziyareti

20.07.2024
Kültür-sanat alanında/yoluyla katılım ve kapsayıcılık
Yürütücüler: Müge Ayan & Sonel Balkan

23.07.2024
Sanat nedir? Kim sanatçıdır? Sergi nasıl hazırlanır?
Yürütücü: Ezgi Bakçay

27 -28.07.2024
Mekân Tasarımı Atölyeleri
Yürütücüler: Emre Gündoğan, Serap Kaçmaz, Alona Taşçı, Hacire Özkan (Herkes için Mimarlık)

1-2-3.08.2024
Üretim Atölyeleri
Yürütücü: Sevda Avcu

19 - 20.10.2024
Tiyatro Çalışmaları II
Yürütücü: Ece Zeynep Taşkın

28.10.2024
Sergi Turları
Rehberler: Kavin Kenar & Ali Kadir Arslan

30.11.2024
Sergi Turları II
Rehberler: Beyza Elif Gezgin & Sevda Avcu

2-3-4-5.04.2025
Tebdil-i Mekân Festivali

04.2025
Müzik Stüdyosu Açılışı

25.06-2.07.2024
İkinci Saha Ziyareti
Katılımcı gençlerle birebir görüşmeler

22.07.2024
Dışavurumcu Sanat Atölyesi
Yürütücü: Aylin Vartanyan Dilaver

25.07.2024
Desen ve Doodle Atölyesi
Yürütücü: Mina Yancı İbiş

29-30-31.07.2024
Üretim Atölyeleri
Yürütücü: Ceyda Çelik

27-28-29.09.2024
Tiyatro Çalışmaları I
Yürütücü: Ece Zeynep Taşkın

27.10.2024
Sergi, Arsuz

03.11.2024
Tiyatro Prömiyeri

06.02.2025 - 26.04.2025
Sergi, DEPO İstanbul

04.2025
Genç Mekân Açılışı

19.05.2025
Müzik Dinletisi

Ali Kadir Aslan

Ali Kadir 11. sınıfa gidiyor. Doğada yürümeyi, spor yapmayı seviyor. Müzik tutkunu. Başta bağlama, gitar ve keman olmak üzere çeşitli müzik aletlerini çalıyor. Sanat yapmakla kalmayıp sanatı yaymak isteyen Ali Kadir, müzik alanında bir kariyer edinmeyi ve kendi işini yapmayı hayâl ediyor.

Denya Atar

Denya 12. sınıfa gidiyor. Sınıf Öğretmenliği okumak istiyor. Gittiği üniversitede Tiyatro Kulübü'ne girmeyi düşünüyor. Boş vakitlerinde tiyatro izlemeye bayılıyor.

Eftelya Uzun

Eftelya 12. sınıfa gidiyor. Hayâl kurmayı, düşünmeyi ve düşündürmeyi, yeni şeyler öğrenmeyi, yazmayı ve şarkı söylemeyi çok seviyor. Gitar ve ukulele çalıyor, yakın geçmişte org çalmayı da öğrenmeye başladı. Okuma yazmayı öğrendiğinden bu yana yazıyor. Yazmak onun için bir yaşam biçimi. Dünyanın daha güzel bir yer olabileceğine inanan Eftelya yaşadığı hayatı güzelleştirmek istiyor. Sanatın farklı dallarıyla ilgilenmesi de bundan.

Ege Binbay

Ege 10. sınıfa gidiyor. Futbol oynamayı çok seviyor. Piyano ve keman çalıyor. Kitap okumak da ilgi alanları arasında. Hatta sürükleyici romanları bir solukta okuyup bitiriyor. İleride avukat olmayı hayâl ediyor. Bunun nedeni sorunların kavga yoluyla değil de adil ve eşit bir şekilde çözüme kavuşturulabileceğine olan inancı ve hak savunuculuğuna olan ilgisi.

Kavin Kenar

Kavin 10. sınıfa gidiyor. Şiir okumayı ve yazmayı, okuduklarının altını çizmeyi ve onlardan farklı anlamlar çıkarmayı, yağmurlu havalarda yürümeyi, denizi izlemeyi seviyor. Kavin bir edebiyat okuru ve bir tiyatro tutkunu. Kendini ayaklı sanat olarak tanımlıyor. Edebiyat da tiyatro da ona benliğinden çıkıp başka hayatlar yaşıyormuş gibi hissettiriyor, bu yönüyle onu çok heyecanlandırıyor.

Melek Horoz

Melek 9. sınıfa gidiyor. Dans etmeyi ve korku filmi başta olmak üzere film seyretmeyi seviyor. Adil olmayan bir dünyada yaşadığımızı düşünen Melek ileride hukukçu olmayı ve daha adil bir dünyanın mücadelesini verebilmeyi hayâl ediyor.

Müge Ayan

Boğaziçi Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümünde lisansını, Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim ve Oxford Üniversitesi Sosyal Antropoloji dallarında yüksek lisansını tamamlayan Müge, Türkiye'de eğitim etnografisi alanındaki çalışmasıyla Oxford Üniversitesi Sosyal Antropoloji Bölümünden doktora derecesini aldı. Yıllar içinde farklı kurumlarla yürüttüğü çalışmalarda gençler, öğretmenler ve çocuklarla bir araya geldi; kapsayıcı yöntemler tasarladı, içerikler geliştirdi ve araştırmalarda görev aldı. 2000'den bu yana etnografik araştırmalar yapıyor. Müge için etnografi, başkalarının dünyasını anlamaya çalışırken kendi dünyasını da yeniden düşünmeyi gerektiren, karşılıklı açıklıkla ve birlikte inşa edilen bir süreç. Şu anda kurucularından olduğu Talebeyiz Biz Derneği'nde gençlerle birlikte düşünmeye, üretmeye ve öğrenmeye devam ediyor.

Sara Avcı

Sara 12. sınıfa gidiyor. Edebiyat tutkunu. Yeni insanlar tanımayı, kitap okumayı, şiir yazmayı seviyor. Hak savunuculuğuna ve insanların sesi olmaya duyduğu heyecan onun ileride hukukçu olmak istemesine neden olmuş.

Sonel Balkan

Çukurova Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölümünden mezun olduktan sonra uzun yıllar Milli Eğitim'de öğretmenlik ve yöneticilik yaptı. Daha sonra sivil toplum alanına yöneldi; bu alanda projeler yürüttü, eğitimler tasarladı ve çocuk, genç ve öğretmenlerle çeşitli topluluklar içinde çalıştı. Yerel ve uluslararası birçok projede içerik geliştirme, görsel tasarım ve koordinasyon görevleri üstlendi. Kurucularından olduğu Talebeyiz Biz Derneği'nde genç katılımını odağa alan projeler tasarlamaya ve yürütmeye devam ediyor. Onun için en büyük heyecan ise gençlerle birlikte kurulan topluluklarda, ortak hayâllerin peşinden gitmek ve bu topluluklara güç katacak işbirliklerine alan açmak.

Sultan Ramazanoğlu

Sultan 12. sınıfa gidiyor. Kitap okumayı ve resim yapmayı seviyor. Müzik dinlemek onun için bir motivasyon kaynağı. İleride tasarımcı ve sanatçı olmayı; yurtdışında yaşamayı hayâl ediyor.

Zührem Avlar

Zührem 11. sınıfa gidiyor. Kitap okumayı, resim yapmayı, müzik dinlemeyi ve mahallede top oynamayı seviyor. İleride yurtdışında yaşamak, mimar olmak ve kendi mimarlık şirketini kurmak istiyor.

Sanat Elçileri PROJESİ

Bu rapor,
Sanat Elçisi Gençlerle Kültür-Sanata Erişim ve Aktif Katılım:
Toplum Tabanlı Bir Model Önerisi Projesi kapsamında

SİVİL TOPLUMU DESTEK VAKFI

MOZAIK
TURKIYE MOZAIK FOUNDATION

işbirliğiyle hayata geçirilen Yerel Güçlenmeye Destek Fonu
ve

TURKISH PHILANTHROPY FUNDS

destekleriyle hazırlanmıştır.

İçeriğinden yalnızca Talebeyiz Biz Derneği sorumlu olup,
herhangi bir şekilde destekçi kurumların görüşlerini yansıtmamaktadır.

Yoğunluklarına rağmen bu metni özenle okuyup geribildirimleriyle bize katkı sunan sevgili Aylin Vartanyan ve Kenan Çayır'a kucak dolusu teşekkürle...